

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-261/2020. számú ügyben

**Fogyatékos személyeket ellátó szociális bentlakásos otthonban
történt elhelyezés és bántalmazás kivizsgálásával összefüggésben**

Előadó: dr. Borza Beáta

Érintett szervek: Bihari Egyesített Szociális Intézmény Komádi,
Debreceni Fogyatékosokat Ellátó Intézmény,
SzGYF Hajdú-Bihar Megyei Kirendeltsége,
Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság

2020.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-261/2020. számú ügyben**

Előadó: dr. Borza Beáta

Az eljárás megindítása, előzmények

Panaszbeadványában fogyatékossgal élő gyermeke bentlakásos szociális otthoni elhelyezésével, majd az intézményváltást követően az új gondozási helyen történt szexuális bántalmazás körülményeinek aggályos megítélésével kapcsolatban fordult egy édesanya hivatalomhoz.

A panaszos édesanya részletesen beszámolt az 1999-ben született értelmi fogyatékos, autizmus spektrumzavarral élő fia gondozási-nevelési karrierjéről, az intézményes háttér eddig jól működő fejlesztő mechanizmusáról, azonban a gyermek állapotában és a család szerkezetében beállt változások miatt 2015-ben szükségessé vált tartós bentlakásos intézményi megoldást találni az időközben nagykorúvá vált fiatalember számára. A nagykorúságát 2017-ben elérő fiú állapotának megfelelő elhelyezése a megyei intézményekben lévő hosszú várólista miatt nem volt zökkenőmentes. Az elhelyezése – intézményváltással – mindazonáltal 2017 májusában megtörtént. A Bihari Egyesített Szociális Intézmény Komádi telephelyén (a továbbiakban: Komádi otthon) működő fogyatékosokat ellátó otthonban azonban a gyermeke – ott tartózkodása harmadik napján történt – szexuális bántalmazása körülményeinek feltárása, ezzel kapcsolatban a hatóságok eljárása panaszos állítása szerint kifogásolható volt.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (2) bekezdése d) pontja szerint az ombudsman tevékenysége során kiemelt figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak védelmére, amelyre tekintettel az alapvető jog érvényesülésének vizsgálatára hivatalból eljárást indíthat. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése értelmében a biztos tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére.

Tekintettel arra, hogy a beadványban megfogalmazottak alapján felmerült az emberi méltósághoz való joggal, illetve a fogyatékossgal élő személyek védelme, az egyenlő bánásmód követelményével összefüggő visszásság gyanúja, a panaszbeadvány alapján az Ajbt. 18. § (1) bekezdése értelmében vizsgálatot indítottam az érintett intézmények működésének, valamint a fogyatékos személy sérelmére – utóbb nem bizonyíthatóan – elkövetett szexuális cselekmények körülményeinek alapjogi szempontú feltárása érdekében.

Érintett alkotmányos jogok és alapelvek

- *a jogállamiság elve és az abból fakadó jogbiztonság követelménye* [Alaptörvény B) cikk (1) „Magyarország független, demokratikus jogállam.”];
- *a nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];
- *az emberi méltósághoz való jog* [Alaptörvény II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2)-(5) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen

faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”];

- *a fogyatékosággal élők kiemelt védelme* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”]

Alkalmazott jogszabályok

- A fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény Magyarországon kihirdette a 2007. évi XCII. törvény; (a továbbiakban: CRPD)
- A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés kihirdetéséről szóló 1987. évi 12. tvr. (a továbbiakban: Bécsi Szerződés);
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.)
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.)
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.)
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I.7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM r.)
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások igénybevételéről szóló 9/1999. (XI. 24.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: Ir.)
- A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.)
- A Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: új Be.)
- A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.)
- 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól (a továbbiakban: Korm. rendelet)
- 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet az egyes büntetőeljárás cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról (IM rendelet)

A megállapított tényállás

A panaszbeadványban leírt egyes körülmények, illetve események a panaszos gyermekének, egy fogyatékosággal élő fiatalember intézményi ellátásának szinte valamennyi fázisát és aspektusát érintették. Mindezekre figyelemmel, az erőszakos bűncselekmény feltárása körülményeinek megalapozott megismerése érdekében a vizsgálatom során megkerestem a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Hajdú-Bihar Megyei Kirendeltségének igazgatóját, a Bihari Egyesített Szociális Intézmény vezetőjét, a Komádi telephely vezetőjét, továbbá az ellátottjogi képviselőt, valamint a nyomozást végző Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Igazgatósága Vizsgálati Osztályának vezetőjét, és ugyancsak tájékoztatást kértem a nyomozás körülményeit illetően a Hajdú-Bihar Megyei Főügyésztől.

A megkeresett szervek minden tekintetben széleskörű tényfeltárás után, az események történeti dokumentálása, majd a helyzet tényállásszerű tisztázása okán az alábbi válaszokat, elemzéseket és adatokat bocsátották rendelkezésemre.

1. A panaszbeadvány tartalmának ismertetése

A panaszos a következő *tényeket, adatokat* írta meg a beadványában. Az értelmi fogyatékos, autista, jelenleg 18. életévét betöltött fia panaszmentes terhességből született 1999. 04. 19-én, császármetszéssel. Szülés után felsírt, majd elszürkült, levegőért kapkodott. Öt óras korában

rekeszsérv, majd 2,5 hónapos korában bélösszenövés miatt operációkon esett át. Az utolsó műtét alatt oxigénhiányos állapot lépett fel, ezt követően bal oldala gyengébb lett, Fallot-tetralógia¹ miatt 4 hónapos korában két alkalommal, majd 2,5 évesen ismét szív műtéten esett át. Az oxigénhiányos állapot miatt komoly agysérülést szenvedett fiút 16 éves koráig otthon gondozta, 2005-től, 6 éves korától a Debrecen Fogyatékosokat Ellátó Intézménye Böszörményi úti fejlesztő iskolájába járt, ez idő alatt az édesanya ápolási díjban részesült. Időközben a szülők elváltak, az édesanya 3 gyermek mellett kénytelen volt munkába állni, mert sem anyagilag, sem egészségileg, sem lelkileg nem volt képes a továbbiakban fiának gondozását egyedül ellátni, fia agresszív düh kitöréseit kezelni. Úgy gondolta, neki is többet segít, ha folyamatosan olyan közösségben lehet, ahol az állapotának megfelelő, szakszerű ellátást és gondozást tudnak biztosítani számára. Ezért 2015-től a debreceni Fogyatékosokat ellátó Intézmény lakójaként gondozták tovább a fiút nagykorúvá válásáig, noha az Intézménynek van felnőtt részlege is.

A panaszos szülő szerint a fiú az Intézményt nehezen szokta meg, óriási nehézségek árán tudott beilleszkedni, ezért az édesanya attól is tartott, hogy ha új környezetbe kerül, az problémát fog jelenteni. Délelőttönként a debreceni Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Általános Iskolában foglalkozásokra is járt, s ezt a lehetőséget 23 éves koráig igénybe is vehette volna. Mivel nevezett Intézményben felnőtt részleg is működik, többször és több helyen is kérte, hogy a 18. életévének betöltését követően (2017. április) legalább a tanév végéig maradjon fia az Intézményben, vagyis vegyék át a felnőtt részlegre, amíg megfelelő elhelyezést nem sikerül találni a számára.

A fiú egészségi állapota indokolta volna a megszokott környezetben maradását, mert súlyos szívbetege okán újabb szív műtétre szorult, amit az Intézmény orvosa megfelelő dokumentumokkal igazolt. A debreceni Fogyatékosokat Ellátó Intézménybe 2018. március 21-én személyesen elvitte az anya a kérelmét, amiben a fiú visszahelyezését kérte. Mindezek ellenére a fiút az Intézményből 2017. április 19-én „kitették”, a szülő kénytelen volt otthonába vinni. A hazavitelét követően a szomszédok az első este a rendőrséget hívták az erős artikulálatlan hang miatt, rendőrségi „kísérettel” mentő szállította a Kenézy Gyula Kórház Pszichiátriai Osztályára.

Időközben az édesanya több vidéki intézménybe is beadta a felvételi kérelmet, azokat személyesen is végiglátogatta (Berettyóújfalu, Derecske, Komádi, Hajdúnánás, Nagyhát, Hosszúhát, Kisléta, Tiszafüred, Szakoly, Tépe), azonban elkeseredetten tapasztalta, hogy nem csak hogy hosszú várólisták vannak, de óriási zsúfoltság is jellemzi az összes itt sorolt intézményt, azonban egyetlen olyat sem talált, amely a fiú állapotának megfelelő lett volna. Ahol csupán „enyhe” fogyatékosok élnek, ott nincs megoldva a gondozottak biztonsága, mert vagy emeletes az épület, vagy nyitva vannak a kapuk, amelyeket senki nem ellenőriz. A másik „véglet” az igen súlyosan fogyatékos embereket ellátó intézmény volt, ahová nem szívesen adta volna be gyermekét, hiszen ő nem teljesen magatehetetlen, mindent megért, szobatiszta, önállóan eszik, és igényli a rendszeres gondozást, foglalkoztatást. Az egészségi és pszichés állapotára tekintettel az addigi debreceni, vagy egy ahhoz közeli intézmény lehet számára ideális. Többször is próbálkozott a fiú soron kívüli elhelyezésével, de elutasító választ kapott. A Kenézy Kórház Pszichiátriai Osztályáról elhozva azonban valahová el kellett helyezni, és az egyetlen olyan intézmény, ahol sürgősséggel fogadni tudták, Komádiban volt, és bár nem tartotta fia számára megfelelőnek az intézményt, nem volt más választása, mint hogy ott helyezze el. Aggodalma utóbb beigazolódtott, ugyanis néhány napos ott tartózkodás után fia szexuális zaklatás áldozatává vált, amit rendőrségi nyomozás követett. A nyomozás során hiába mondták el tanúk, hogy mi történt a fiúval, az ügyet mégis bizonyíték hiányában lezárták, a szülő szerint azért, mert a fia nem volt kihallgatható. Mindezek ellenére az édesanya beszámolt arról is, hogy 2018. februárban, mikor fia ruháit – amit bizonyítékképp elvittek – a nyomozás lezárása után a rendőrségtől átvette, a nyomozó azt mondta neki, hogy *ez az eset megismétlődhet*, el kell onnan vinni a fiát.

Mindezeket összegezve az édesanya a Fot. rendelkezéseit idézve úgy látja, hogy *a fogyatékos személynek joga van a fogyatékoságának személyes körülményeinek megfelelő – családi lakóotthoni, intézményi –*

¹ A Fallot-tetralógia egy összetett, veleszületett, többnyire cianózissal (azaz elkékülő ajkakkal, illetve körmökkel) járó szívbetege. https://www.webbeteg.hu/cikkek/sziv_es_errendszer/17464/fallot-tetralogia

lakhatási forma megválasztásához, illetve amennyiben valakit fogyatékosága miatt jogellenesen hátrány ér, megilletik mindazok a jogok, amelyek a személyiségi jogok sérelme esetén irányadók. Ha azonban ezeket nem tartják be, mert a jogi szabályozás eleve betarthatatlan, akkor sérülnek a fogyatékosággal élő emberek jogai. Az édesanya alapkérdése az volt, hogy megszüntethető-e olyan fogyatékos személy bentlakásos intézményi ellátása, mint fiáé, úgy, hogy egy számára megszokott, és viszonylagos biztonságot nyújtó intézményt kell elhagynia, azonban ezzel egyidejűleg nincs megoldva a további elhelyezése. A szülő ideiglenes, átmeneti megoldást is elfogadott volna, mert tudni véli, hogy nem egyedi esetről van szó, szerinte a helyzet megoldható lett volna, ha legalább ideiglenesen átvesszik az adott Intézmény felnőtt részlegére a fiát, aki egyébként addig is az Intézmény lakója volt.

2. A megkeresett szervek válasza

2.1 Mindenekelőtt megkerestem a *Debreceni Fogyatékosokat Ellátó Intézmény* (a továbbiakban: Intézmény) fenntartóját a *Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Hajdú-Bihar Megyei Kirendeltségének* (a továbbiakban: Kirendeltség) vezetőjét kérve az ügy háttérének feltárására irányuló tájékoztatást. A válaszukat kértem különös figyelemmel arra, hogy mi volt az akadálya annak, hogy az érintett fiatalember, aki éveken át a felnőtt részleggel is rendelkező intézmény lakója volt, a nagykorúsága után nem maradhatott az Intézményben; történtek-e megelőző lépések; illetve a Kirendeltség milyen segítséget tud nyújtani az ilyen és ehhez hasonló akut elhelyezési problémák tekintetében.

A Kirendeltség vezetője részletes, az eset minden körülményére kiterjedő válaszában ismertette a panaszban kifogásolt helyzetet, körülményeket. E szerint az édesanya az Intézménybe az elhelyezési kérelmet 2014. december 3-án nyújtotta be. Az előgondozás alkalmával megkapta a házirend egy példányát, illetve a Megállapodás tervezetét. Ekkor tájékoztatták arról, hogy amennyiben gyermeke felvételt nyer, az intézményi elhelyezés határozott időre szól, a gyermek nagykorúságának eléréséig, melyet az anya tudomásul vett. Az Intézmény 2014. december 29-én tájékoztatta az édesanyát a férőhely elfoglalásának lehetőségéről, melynek időpontját 2015. január 5-ében jelölte meg. A gyermek 2015. január 13-án költözött be az Intézménybe, amikor is a törvényes képviselővel, az édesanyával megkötötték a megállapodást. Ez alkalommal újra tájékoztatást kapott a szülő a határozott idejű elhelyezésről, mely tény egyébként a megállapodás is tartalmazott. Az Intézmény vezetője 2016. június 27-én kezdeményezte az illetékes gyámhivatalnál a fiú gondnokság alá helyezésének elindítását. 2016. október 5-én az Intézmény ismételt írásban tájékoztatta az édesanyát, hogy a gyermek intézményi jogviszonya határozott időre szól, 18. életévének betöltéséig, mely 2017. április 19-ével le fog járni. Felhívták az anya figyelmét, hogy mihamarabb kezdeményezze fia nagykorú fogyatékos személyek otthonába történő elhelyezését, hogy gyermeke részére a nagykorúságot követően is folyamatosan biztosított legyen az ellátás. Tájékoztatták az édesanyát, hogy az Intézmény nagykorú részlegében csak akkor tudják a fiút a továbbiakban ellátni, ha ott üres férőhely lesz. A Szocvtv. 70. § (1) bekezdése alapján a fogyatékos személyek otthonában elkülönítetten kell megszervezni a kiskorúak és a felnőttek, az enyhe értelmi fogyatékos személyek, a középsúlyos, súlyos értelmi fogyatékos személyek ellátását.

Az Intézmény a gondozottak ellátását négy, egyenként 35 férőhelyes részlegben biztosítja, ezek; *B. osztály:* felnőtt korú férfi ellátottak ellátása; *C. osztály:* kiskorú és nagykorú női ellátottak elkülönítetten történő ellátása; *D. osztály:* súlyos fogyatékosággal élő személyek ellátása, itt gyakorlatilag a részlegben lakók mindegyike ágyban fekvő. Ez az egy részleg koedukált - férfiak és nők ellátását is biztosítja, a szobák nemenként elkülönültek; végül az *E. osztály,* ahol kiskorú fiúk ellátása folyik. Az intézmény esetében a szolgáltatói nyilvántartásban ugyan *nincs külön megosztásban feltüntetve a nagykorú és a kiskorú férőhelyek száma,* de az Intézmény fentebb ismertetett épületi adottságai és a jogszabályi előírások miatt elkülönítetten szükséges kezelni a kiskorú és a nagykorú igénybe vevőket. Ezért is *alakult ki az a gyakorlat az Intézményben,* hogy kiskorúak esetében határozott időre, a 18. életév betöltéséig szól az intézményi elhelyezés, aztán a nagykorú részlegre ismételt szükséges az elhelyezési kérelem benyújtása. A két részlegben ugyanis egyáltalán nem biztos, hogy a nagykorúságot elért ellátottak száma megegyezik a nagykorúak ellátását biztosító

részlegesen levő üres férőhelyek számával. A nagykorú részlegre korábbi gyakorlat szerint általában fél évvel a határozott idejű intézményi jogviszony lejárta előtt nyújtották be a törvényes képviselők a kérelmet. Tekintettel a megnövekedett várakozói létszámra, mára inkább jellemző, hogy már a jogviszony megszűnése előtt 1,5-2 évvel korábban benyújtják a kérelmet és még így sem biztos, hogy az Intézmény férőhelyet tud biztosítani a fiatalnak.

2016. szeptember 5-én az anya kérelmet nyújtott be az Intézmény nagykorú részlegére, de *férőhely hiánya miatt csak várólistára tudták felvenni a fiút, ahol a 10. helyre került.* Az Intézmény vezetője felhívta a panaszos figyelmét arra, hogy mielőbb nyújtson be intézményi elhelyezési kérelmet más fogyatékos személyeket ellátó intézményekbe is. Az Intézmény segítette az édesanyát, több, a gyermek állapotának megfelelő ellátást biztosító intézmény elérhetőségét is megadták az anyának. A kérelem benyújtásához szükséges dokumentumok biztosításában is segítséget nyújtottak.

A panaszos végül 2017. március 31-én kereste meg a Kirendeltséget a fia elhelyezési ügyével kapcsolatban. Az édesanya tájékoztatása szerint 2017. március 2-án és 2017. március 23-án több intézménybe adott be elhelyezési kérelmet: Berettyóújfaluba, Derecskére, Hajdúnánásra, Balmazújváros Nagyhátra, Szerep-Hosszúhátra, Komádiba, Kislétára, Tiszafüredre, Szakolyba. Ugyanakkor a legmegnyugtatóbb számára az lett volna, ha a gyermeke a megszokott intézményben maradhatna. A Kirendeltség 2017. április 13-án kelt válaszában tájékoztatta az édesanyát, hogy az Intézmény 140 férőhellyel rendelkezik, melyen akkor 142 fő ellátott tartózkodott, tehát az engedélyezett férőhelyszám felett látott el az Intézmény lakókat.²

Tájékoztatták a panaszost, hogy az Intézmény vezetője felajánlott az integrált intézményen belüli, de *másik intézményi telephelyen lévő elhelyezési lehetőséget* (Szerep-Hosszúháti telephely), ahol folyamatosan biztosított lett volna a fiatalok további ellátása, amíg az édesanya által kérelmezett egyéb intézmények valamelyikébe felvételt nyer gyermeke. Tájékoztatót kapott arról is, hogy 2018. április 20-tól lehetősége van igénybe venni az Önkormányzat által biztosított nappali ellátást, és kérték a további együttműködését az Intézmény vezetőjével az esetlegesen megüresedő férőhelyek vonatkozásában. A Kirendeltség tájékoztatta továbbá az anyát arról is, hogy ha nem kívánja a gyermeket a Szerep-Hosszúháti telephelyen elhelyezni és inkább otthonában kívánja gondozni, akkor lehetősége van a Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata által biztosított fogyatékos személyek nappali ellátásának az igénybevételére Debrecenben 7.00 óra és 17.00 óra között. A nappali intézménybe egyébként a gyermek felvételt is nyert. Az édesanya 2017. április 21-én újabb írásbeli megkeresést küldött a Kirendeltségnek, azzal, hogy fiát az Intézmény 2017. április 19-én kiadta, de sajnos aznap este már problémák merültek fel otthon a családban, a szomszédokkal, végül a mentőket és a rendőrséget is értesíteni kellett, a fiatalembert pedig egészségügyi intézménybe szállították. Az anya megkeresésében kérte méltányolni kérelmét és *„az intézményi ellátást mielőbb biztosítani fia számára egy biztonságos helyen”.* Továbbá becsatolt egy háziorvosi igazolást arról, hogy a gyermek ápoló-gondozó otthonban történő elhelyezése, állapota, körülményei miatt sürgősséggel, soron kívül indokolt.

A Kirendeltség 2017. május 2-án tájékoztatást kért az Intézmény vezetőjétől arról, hogy a szülővel milyen megállapodás született a szóbeli egyeztetések alkalmával, valamint, hogy a fiú hányadik helyen áll a várakozó listán, illetve a várakozó listán soron kívülként van-e jegyezve. Ez utóbbival kapcsolatban a Kirendeltség kérte a becsatolt kérelem alapján a várakozó lista felülvizsgálatát. Az Intézmény 2017. május 4-én kelt válaszában kifejtette, hogy a felnőtt részleg 100%-os kihasználtsággal működött. A várakozó listán szereplő személyek pedig valamennyien soron kívül, sürgősséggel várakoztak. A fiatal kiköltözése óta (2017. április) *az Intézményben férőhely nem üresedett meg,* a várakozó listán előrébb helyezni nem tudják.

A panaszos fiának fejlesztő oktatás-nevelését ellátó oktatási intézményt az Intézmény értesítette az intézményi jogviszony megszűnéséről, és az édesanyát tájékoztatták, hogy keresse fel

² Az SzGyF Kirendeltség vezetője levelében azt is megjegyezte, hogy a Szocvtv. 92/K. § (5) bekezdésében foglaltakra is figyelemmel kellett lennie ebben az esetben az intézménynek, mely szerint: Az intézményben ellátottak száma egyetlen napon sem haladhatja meg bentlakásos intézmény esetén a szolgáltatói nyilvántartásba véglegessé vált döntéssel bejegyzett férőhelyszám százöt százalékát, éves átlagban pedig a férőhelyszám száz százalékát.

az oktatási intézményt a fiatal további képzésével kapcsolatos teendők miatt. A Kirendeltség 2017. május 18-án tájékoztatta az édesanyát az Intézménytől kapott információkról és arról, hogy az Intézmény továbbra is fel tudja ajánlani a Szerep-Hosszúhátú telephelyet fia elhelyezésére. Újra tájékoztatták, hogy ha gyermeke a várakozó listán sorra kerül, visszakerülhet az Intézménybe.

Időközben azonban 2017. május 25-én a fiú a Bihari Egyesített Szociális Intézmény Komádi Humán Szolgáltató Otthonába (a továbbiakban: Komádi Otthon) nyert felvételt, amely szintén a Kirendeltség fenntartásában levő fogyatékossgal élő személyeket ellátó tartós bentlakásos szociális intézmény, és a fiatal fiú egészségi állapotának megfelelő ellátást nyújt. Ebbe az intézménybe az édesanya az elhelyezési kérelmet 2017. január 30-ával nyújtotta be, soron kívüli elhelyezést azonban nem kért. Az előgondozás 2017. február 22-én megtörtént. A panaszos 2017. április 24-én írásbeli megkeresésben soron kívüli elhelyezést kezdeményezett, orvosi igazolásokkal alátámasztva. Akkor a gyermek az intézmény várólistáján a 6. helyen állt. 2017. május 22-én az intézmény a beérkezett kérelem alapján felülvizsgálta a várólistáját és a meglévő adatok alapján a fiút az első helyre sorolta. A férőhely elfoglalásáról az értesítést az intézmény 2017. május 23-án küldte meg az édesanya részére, a férőhelyet a fiatal 2017. május 25-én foglalta el.

A panaszos mindezek ellenére 2017. június 15-én újabb írásbeli megkereséssel fordult a Kirendeltséghez, továbbra is a debreceni Intézménybe történő elhelyezést sürgette, bár gyermeke ebben az időpontban már Komádi Otthonban részesült intézményi ellátásban. Ebben leírta, hogy ő megpróbálta az Intézménnyel a kapcsolatot felvenni fia Szerep-Hosszúhátú telephelyre történő felvételével kapcsolatosan, de ott érdemben senkivel nem tudott egyeztetni, megkeresésére választ nem kapott. Később megtudta, hogy az a férőhely is betelt, így fiát nem tudja oda elhelyezni.

A panaszos megkeresésére a Kirendeltség 2017. július 21-i levelében újabb tájékoztatást kért az Intézmény vezetőjétől. Választ vár arra, hogy a fiatal Szerep-Hosszúhátú intézménybe történő elhelyezésével kapcsolatosan elérhető volt-e az intézmény, illetve hány alkalommal és kik egyeztettek az édesanyával. Az intézményvezető a Szerep-Hosszúhátú telephelyét tudta felajánlani ekkor a fiatal részére, ahol ellátását biztosítani tudnák. Erről értesítette a fenntartó is az anyát az intézményvezető tájékoztatása alapján. Kérdésként merült fel ezért az, hogy miért nem kapott értesítést - amennyiben ez valóban így történt - az anya az intézményi elhelyezés lehetőségéről, amiért is végül a Komádi Otthonba kellett elhelyezni a fiát.

Az Intézmény tájékoztatása szerint az édesanya állításával ellentétben, az ügyben többször egyeztetett személyesen és telefonon is az Intézménnyel. A felajánlott telephely intézményt (Szerep-Hosszúhátú) az édesanya elutasította, amikor pedig személyesen is megtekintette azt, akkor teljesen elzárkózott attól, hogy a gyermeke oda kerüljön elhelyezésre. Az édesanya maga adott be több intézménybe elhelyezési kérelmet (köztük a Komádi Otthonba is, mely jelenleg is biztosítja a fiatal ellátását). Mindezekről, valamint arról, hogy a gyermeke hányadik helyen áll aktuálisan a várólistán, az édesanyát ismételten tájékoztatták. Tájékoztatták arról a tényről is, hogy az Intézmény felnőtt részlegén épp akkor is a 35 férőhelyen 36 fő ellátását biztosították. Ezen kívül értesítették a levélben, hogy a szakmai ellenőrzést végző Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Gyámügyi és Igazságügyi Főosztálya ellenőrzése során kifogásolta, hogy az intézmény lakószobáiban a jogszabályban előírt legfeljebb 4 fő helyett több fő ellátását biztosítják (bár az előírt 6m² biztosítva volt kettő szoba kivételével). Ezzel együtt felhívta a fenntartó figyelmét a jogszabályban előírt tárgyi feltételek teljesítésére, illetve annak elmaradása esetén a határozatlan idejű szolgáltatói nyilvántartási bejegyzés ideiglenesre történő módosítására (később egyébként a fentiek miatt hatósági szerződés megkötésére került sor a tárgyi feltételek biztosítása érdekében).

A panaszos gyermeke az Intézmény várólistáján a válaszadás idején, 2018. júliusban a 6. helyen áll. Összességben a Kirendeltség vezetőjének álláspontja szerint panaszos fia ügyében az esetről való tudomásszerzéssel egyidejűleg haladéktalanul megtette a Kirendeltség a szükséges intézkedéseket, folyamatosan nyomon követve a fiatal elhelyezésének ügyét, és az Intézmény is felajánlott minden lehetőséget az édesanya számára a nagykorúság miatti jogviszony megszűnés esetén az intézményi elhelyezés folyamatos biztosítására. Az édesanya nem élt a lehetőséggel, és saját háztartásába szállította haza a gyermeket, azonban az otthoni gondozás nem tudott

megvalósulni, így a kórházból szintén az SZGYF Kirendeltsége által fenntartott intézménybe került elhelyezésre, így nem maradt ellátatlan egyetlen napra sem.

2.2 Ugyancsak megkerestem a panaszos fiáról 2017. június-július közötti időszakban gondoskodó *Bihari Egyesített Szociális Intézmény* (a továbbiakban: BESZI), valamint annak *Komádi telephelyén* működő részlegének (a továbbiakban is: Komádi Otthon) vezetőjét. Tekintettel arra, hogy a Komádi telephely vezetője jelezte, hogy hivatalos válasza megegyezik a BESZI vezetője által megküldött válasszal és dokumentumokkal, ő maga külön nem ír az ügyben.

2.2.1 A panaszos fiának nagykorúvá válását követő **intézményi ellátásával összefüggésben** tehát elsősorban arra kerestem választ, hogy milyen körülmények között került panaszos fia a Komádi intézménybe, az megfelelt-e az állapotának, fogyatékoságának; biztosított-e a nemeként, illetve korcsoportonkénti elkülönített ellátás az otthonban; a szexuális zaklatással összefüggésben pedig történt-e már korábban hasonló bűncselekmény, illetve ennek feltárására milyen módon történt az orvosi vizsgálat az intézményben.

A BESZI vezetőjének válasza részletesen kiterjedt minden körülményre, így az intézményi felvétel körülményeire is. A felvétel iránti kérelem beérkezésétől 2017. február 18-án értesítette a Komádi otthon a panaszost, az előgondozás pedig 2017. február 22-én megtörtént. Az ekkor készült gondozói vélemény szerint a fiú önállóan közlekedik, jól mozog; érzelmi állapota tekintetében néha konfliktusba keveredik, hangulata változó; segédeszközt nem használ; szenzoros funkciói jól működnek; kommunikációs képessége tekintetében azonban jellemzően csak néhány rövid szót használ, ingerült állapotában, idegen helyzetben olykor a társait, de gondozóit is megcsípi, megharapja ezzel jelezve feszült hangulatát.

A soron kívüli felvételre vonatkozó igényét a szülő már ekkor jelezte, hogy mivel a fiú 2017. április 19-én tölti be a 18. életévét, és ha nagykorúsága miatt az addigi gondozó helye (Debreceni Szociális Szolgáltató Központ fogyatékos otthona) nem tudja tovább vállalni az ellátását, intézményi jogviszonya megszűnik. Az előgondozást követően a várakozók listáján a 6. helyre sorolták panaszos gyermekét. A szülő 2017. április 24-én azzal kereste meg a Komádi Otthont, hogy soron kívül kéri fia elhelyezését, mivel az otthoni körülmények semmilyen szempontból nem felelnek meg fiának. Kérelméhez az édesanya csatolta a házi orvos soron kívüli felvételt javasoló indítványát. A Komádi Otthon munkatársai felvették a kapcsolatot a szülővel és a korábbi ellátást biztosító Intézménnyel, mely során a Komádi Otthon vezetője kérte a debreceni intézményt, hogy segítse soron kívül elkészíteni az elhelyezéshez szükséges szakorvosi javaslatokat, és az egyéb egészségügyi dokumentációt. A két intézmény vezetője folyamatosan kapcsolatban volt panaszos fiának elhelyezése tekintetében.

Az édesanya 2017 márciusában megtekintette a Komádi Otthont az intézmény vezető ápolójának közreműködésével, ennek során a vezető ápoló röviden tájékoztatta az édesanyát az intézmény életével, szolgáltatásaival kapcsolatban. Az édesanya ekkor kérte, hogy fia intézményi elhelyezése esetén lehetőleg ne a súlyos fogyatékosággal élőkkel ellátó részlegre kerüljön. Az intézmény tudomása szerint a szülő az intézményi elhelyezésre vonatkozó kérelmét több Hajdú-Bihar megyében található intézményhez is beadta, ahol várólistára is került, azonban első helyen egyik várólistán sem szerepelt.

A fogyatékos személyek alapvizsgálatáról és gondozási felülvizsgálatáról szóló elsőfokú szakvéleményt 2017. április 10-i dátummal állította ki a Budapest Főváros Kormányhivatala Rehabilitációs Főosztálya. Az ekkor készült gondozói vélemény szerint a fiú mentális, fizikai és egészségi állapotának megfelelő ellátás típusa a fogyatékosok otthona, elhelyezési formája pedig ápoló-gondozó bentlakásos otthon.

Panaszos gyermeke tehát a 2017. április 30-i kimutatás alapján, a soron kívüli várakozók listáján, a hatodik helyen állt. A 2017. május 22-én készült a „*Döntés a több soron kívüli elhelyezésre vonatkozó igények sorrendjéről*” szóló jegyzőkönyv alapján panaszos fia az első helyre került a soron kívüli várólistán, mivel az édesanya a fia gondozását otthonában nem tudta megoldani. A férőhely elfoglalásáról szóló értesítést 2017. május 23-án postázták a törvényes képviselő részére. A fiú - a

Debreceni Szociális Szolgáltató Központtal kötött határozott idejű megállapodás szerinti - intézményi jogviszonya 2017. április 19. nappal nagykorúsága miatt megszűnt.

Ezt követően az édesanya otthonából a fiút 2017. április 20-án a debreceni Kenézy Gyula Kórház Pszichiátriai Osztályára sürgősséggel szállították, mentővel, ahol első alkalommal kezelték. Az osztályon történő egy hónapos pszichiátriai kezelést követően 2017. május 25-én felvételre került a BESZI Komádi Humán Szolgáltató Otthonba. Az édesanya a debreceni Kenézy Gyula Kórházból személygépkocsijával szállította be az intézménybe gyermekét. A beköltözés után az édesanya megnyugodott, mivel gyermekének intézményi ellátása rendeződött. Elmondta, hogy fiát otthonában nem tudta volna gondozni, és örömmel fogadta az intézmény segítő közreműködését. Az intézmény osztályvezető ápolója segítségével az egészségügyi dokumentációkat átadták, a szükséges nyomtatványokat kitöltötték. Az édesanya megtekintette gyermeke lakószobáját is. A fiú jó általános egészségi állapotban érkezett, és az intézmény pszichiáter szakorvosi vizsgálatán már a beköltözésének napján részt vett.

Mindezekre figyelemmel tehát panaszos gyermeke 2017. április 19. napjától 2017. május 25. napjáig mindössze egy napot töltött édesanyja lakásában.

2.2.2 A későbbi események miatt lényeges körülmény **panaszos fiának aktuális állapota**, mely a Komádi Otthonba történt belépésekor a következő volt: közepes mentális retardáció egyéb viselkedésromlással, gyermekkori autizmus, bipoláris affektív zavar kevert tünetekkel, valamint veleszületett szívbetegség, rendellenesség: fallot tetralógia.

Az intézményben dolgozó fejlesztő pedagógusok feljegyzései szerint a beköltözést követő időszakban panaszos fiára az idegen és új környezet nyugtalanítóan hatott, a verbális kommunikációja során csak néhány szót ismételt. A terápiás szobában is kezdetben feszülten viselkedett, majd fokozatos bevezetést követően egy képes kirakó elemeivel történő manipuláció hosszabb időre megnyugtatta. A beköltözést követő időszakban egyre inkább nyugodtan viselkedett. A fiú viselkedése a pedagógiai jellemzése szerint barátságos, nem elutasító. Verbálisan csak keveset kommunikál, szókincse néhány családjával kapcsolatos kifejezésből, névből áll, amelyeket folyamatosan ismételt. Társaival inkább a metakommunikációs eszközöket alkalmazza, mely érintésekből, kézfogásból, figyelmességből, ölelésből, simogatásból áll, leginkább az arca irányul. Kiváltó ok nélküli agresszivitás nem figyelhető meg a viselkedésében, de ha számára veszélyhelyzetet észlel, védekezik (csíp és karmol), ugyanakkor a beköltözése óta lassan és folyamatosan alakít ki baráti kapcsolatokat az intézményen belül.

Az ellátottak elhelyezésére vonatkozó kérdésre részletesen tájékoztatott a vezető az intézmény belső egységeiről, a működés struktúrájáról. E szerint 137 férőhelyen végzik a felnőtt korú fogyatékossgal élő személyek teljes körű ápolását-gondozását. Az intézménnyel kiskorú személy jogviszonyt nem létesített. Az ellátottak gondozási szükségleteik szerint külön egységekben kerültek elhelyezésre, 2-4 ágyas szobákban. Az intézmény főépületében 3 ápolási részleg működik, ahol egészségi állapotuk szerint történik az ellátottak elhelyezése.

- Az „A” *részleg* a földszinten található, ahol az önellátásra részben képes, egyes tevékenységhez segítséget igénylő, valamint az önellátásra képtelen, rendszeres segítséget igénylő, esetenként időszakosan fekvő, de közösségbe vihető ellátottak élnek. Az itt élő ellátottak értelmi szintje – alapbetegsükből adódóan – alacsony, kommunikálni nehezen tudnak, társas kapcsolataik szegényesek. Halmozott fogyatékossgaik miatt mozgásukban korlátozottak. Az élet minden területén teljes ellátásra szorulnak és a részleg lakói állandó és fokozott felügyeletet igényelnek.
- A „B” *részleg* szintén a földszinten található, ahol a középsúlyos és súlyos értelmi fogyatékossgal élő, valamint mozgásukban részlegesen akadályozott ellátottak is élnek, ezért fontos az egyéni segítségnyújtás mértékének megtalálása. Az értelmi fogyatékos és mozgásukban akadályozott felnőtt emberek koruktól és aktuális állapotuktól függően kívánják meg az ápolók-gondozók jelenlétét.

- A „C” részleg az emeleten kapott helyet. Az itt élő ellátottak mozgásukban épek, értelmileg enyhén, vagy közepes fokban sérültek. Önellátásra részben, vagy teljes egészében képesek. A részlegeken élő ellátottak esetében az ápolási és gondozási feladatok ellátása mellett az egészségi állapotuktól függően az életvezetés segítése, a társas kapcsolataiknak kialakítása, esetleges gátlások feloldása, hozzátartozókkal való folyamatos kapcsolattartás, szabadidős és fejlesztő tevékenységek szervezése a feladat. Napi feladatok közé tartozik még az esetleges konfliktusok, stressz-helyzetek kezelése, iránymutatás és ellenőrzés.

A panaszos fia az intézmény „B” részlegének első szobájában került elhelyezésre, édesanyja kérésének megfelelően. Ez a szoba a megfigyelőpulthoz közel helyezkedik el, ahol az ápolók, gondozók folyamatosan jelen vannak, illetve az orvosi szoba közvetlen közelében van. A részlegen 45 év az átlagéletkor, 15 nő és 34 férfi él itt, jellemzően három ágyas szobákban. Fogyatékoság mértékét tekintve 13 fő súlyos értelmi fogyatékos, 20 fő középsúlyos értelmi fogyatékos, és 16 fő enyhe értelmi fogyatékos személy él a részlegen.

2.2.3 A szexuális abúzus tekintetében részletes választ kaptam arra a kérdésemre is, hogy **történt-e korábban bűncselekmény, illetve merült-e fel korábban bűncselekmény gyanúja** a Komádi Otthonban. Eszerint az intézmény 2016. október 1-től áll a SZGYF fenntartásában. Ezt megelőzően 2013-ban történt két szexuális bűncselekmény gyanúját felvető esemény. Az egyik esetben az egyik ellátott hozzátartozója egy intézményi munkatárs ellen, a másik esetben az *egyik ellátott egy másik ellátottal szemben tett panaszt*. Mindkét esetben rendőrségi nyomozás és kivizsgálás történt. Az első esetben az érintett ellátott intézményi jogviszonya és az érintett közalkalmazott munkaviszonya megszűnt, ezáltal a nyomozás eredményéről az intézménynek tudomása nincs. A másik esetben a rendőrségi nyomozás kellő alapossággal megtörtént és lezárult. Az ellátottak esetében a nyomozást *2014. augusztus 30-án megszüntették, mivel a nyomozás adatai alapján nem volt megállapítható a bűncselekmény elkövetése és az eljárás folytatásától sem volt várható eredmény*. 2016 novemberében a BESZI Cédrus Lakóotthon egyik ellátottja ellen – aki lakóotthoni ellátottakkal szemben követetett el bűncselekményeket – indult rendőrségi nyomozás, ami még folyamatban van. Az erőszakosan viselkedő ellátott intézményi jogviszonyát 2018 áprilisában megszüntették.

A Komádi Otthon tekintetében 2016. október 1-e óta csak a panaszos fia esetében merült fel bűncselekmény gyanúja. Bűncselekmény gyanújának felmerülése esetén az intézmény azonnal megteszi a szükséges lépéseket. Ha szükséges, közvadás ügyekben büntetőfeljelentés történik, a magánindítványra büntetendő bűncselekmény gyanúja esetén a törvényes képviselő – az intézmény részéről történő – részletes tájékoztatása az első feladat a vizsgálat elindítása érdekében. Az ellátottakat érintő esetben mindkét fél jogait szükséges védelmezni, de a történések felderítésének ügyében – a törvényes képviselőkkel együttműködve – a feljelentés megtörténik.

2.2.4 Végül arra kértem az intézmény vezetőjét, hogy számoljon be a panaszos fiával kapcsolatos **bűncselekmény, illetve annak gyanújával kapcsolatos tapasztalatairól, a rendőrségi eljárás megindulásáról, annak lefolytatásáról és lezárásáról.**

A vezető beszámolója szerint az Otthon a panaszos fia esetében a követendő protokoll szerint járt el, a gyanú felmerülésekor *azonnal* megtette a szükséges lépéseket. Az intézménybe kikerkező ügyeletes orvos értesítette a mentőket és a rendőrséget, majd megvizsgálta a sértettet, akin erőszakra utaló jelet nem talált. A vezető ápoló 2017. május 28-án 20 óra 23 perckor értesítette a fiú édesanyját az esetről és az eljárásról. A panaszos ekkor elmondta, hogy ha fiát sérelem éri, védekezik, üt, rúg, karmol, visít, ezért ennek nyoma kell, hogy legyen az elkövetőkön.

A mentő a sértettet 21:10 perckor a berettyóújfalui Gróf Tisza István Kórház sebészetre szállította, ahol a vizsgálat során erőszakra utaló jelet nem találtak, majd a következő napon történt urológiai és sebészeti vizsgálat ismételen nem talált erőszakosságra utaló jeleket. A rendőrség a bejelentést követően egy órán belül megérkezett az intézménybe és azonnal megkezdtek az adatgyűjtést. A rendőrség a feltételezett elkövetők és tanúk törvényes képviselőit telefonon értesítette az esetről. Az adatgyűjtés kezdetén jelen volt az ügyeletes orvos, az ápolók és a sértett is.

A Berettyóújfalui Rendőrkapitányság megkeresésére a telephelyvezető az éjjeli órákban kikerkezett az intézménybe és az intézményben rendelkezésre álló igazságügyi elmeorvos-szakértői véleményeket és bírósági végzések fénymásolatát átadta. Az intézményben az érintett szobát és ágyat a rendőrség szakembere lefotózta. Az ellátottak ruhaneműjét lefoglalta. Az ellátottak meghallgatása a törvényes képviselő jelenlétében, a dolgozók meghallgatása is még az éjszaka folyamán megtörtént. A későbbiekben a tanúként meghallgatott ellátottak elmeorvos-szakértői véleményeinek másolati példányait a rendőrség bekérte. A feltételezett elkövetők súlyos értelmi fogyatékossgal élő személyek, ezért az ő egészségi állapotukkal kapcsolatos dokumentumokat is bekérte a rendőrség. A panaszos fiának esetében új orvos-szakértői vizsgálat is történt.

A Komádi Otthon vezetője szerint a rendőrségi eljárás az eset bejelentésétől kezdődően rövid időn belül és kellő alapossággal történt. A nyomok rögzítése, a helyszíni vizsgálat, az orvosi dokumentációk bekérése, illetve a tanúk meghallgatása azonnal megkezdődött. A bűncselekmény gyanúja kapcsán, a bizonyítási eljárás során a rendőrkapitányság munkatársai maximálisan, minden részletre kiterjedően, körültekintően jártak el. Az ügy lezárásáig - az intézményt érintő részletekre kiterjedően - az intézménnyel a kapcsolattartás, adatszolgáltatás folyamatosan fennállt.

A Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság határozata alapján az eljárást a rendőrség megszüntette. A határozat indokolásában a következők szerepelnek: *„...tanúk ugyanabban az időpontban történt eseményről teljesen eltérő módon számolnak be, azt állítják mindketten, hogy tanúi voltak az eseményeknek, de egymást ennek ellenére nem látták annak során.... Tekintettel arra, hogy az eljárás során olyan személyi és tárgyi bizonyíték beszerzése nem volt lehetséges, amely minden kétséget kizáróan bizonyítaná a szexuális bűncselekmény elkövetését, és az eljárás folytatásától sem várható eredmény...”*

A panaszos fiával történt esetet a fenntartónak azonnal jelentette az intézmény vezetője, majd a fenntartó az ügyben belső vizsgálatot rendelt el. A belső vizsgálatról készült dokumentum részletesen tartalmazta az ügyben érintett ellátottak és dolgozók nyilatkozatait, illetve a megtett intézkedéseket. *A fenntartó a belső vizsgálat eredményét megismerve megállapította, hogy az intézmény az ügyben nem mulasztott, a vizsgálati jelentést elfogadták.* Az intézmény vezetője tájékoztatott arról is, hogy az intézmény és az édesanya kapcsolata jó. Próbálnak az édesanya segítségére lenni bármilyen kéréssel, jelzéssel él fiával kapcsolatban felmerült egészségügyi szociális problémát illetően.

A bűncselekmény gyanújának felmerülését követően az édesanya sem az intézménnyel, sem az eljárással kapcsolatosan *panasszal nem élt, elégedetlenséget nem jelzett.* 2017. június 7-én az édesanya és másik gyermeke (a fiú testvére) a történekről a telephelyvezetővel személyesen is beszélt. A telephelyvezető tájékoztatta őket a fiú aktuális állapotáról, az orvosi vizsgálatok eredményéről és a rendőrségi vizsgálat megindításának körülményeiről. Az édesanya elkérte az orvosi ambuláns lapok másolati példányát, de panasszal nem élt az intézmény felé. A vizsgálat lefolytatásával és az intézmény által nyújtott tájékoztatással elégedett volt. A beköltözést követő időszakban az édesanya telefonon érdeklődött gyermeke felől, majd később látogatta ő is és az édesapa is. Az esetet követően otthonába nem vitte haza gyermekét, az intézmény viszont néhány napra biztosította a fiú számára a csendes nyugodt pihenést és környezetet egy egyszemélyes elkülönített szobában. Az édesanya az eset után egy hónappal, 2017. július végén vitte el a fiát, aki ez idő szerint a Debreceni Terápiás Ház lakója.

A vezető álláspontja szerint panaszos fia beilleszkedett az intézmény életébe, az intézmény munkatársait elfogadta, egyre többekkel teremt kapcsolatot. Az intézmény a bűncselekmények előfordulását szeretné megelőzni, ezért foglalkozások, lakógyűlések, egyéni beszélgetések, előadások keretében érzékenyítik az ellátottakat, próbálják tájékoztatni a lakókat a témában. A fejlesztőpedagógusok a kiadott segédanyagok (*Segéd anyagok az egészségügyi és mentális veszélyt rejtő szexuális szokások, értelmi sérült ellátottak számára történő bemutatáshoz*) felhasználásával, filmvetítésekkel, egyéb hasonló témát feldolgozó könyvek segítségével kívánják az ellátottak ismereteit bővíteni. Ha mégis felszínre kerül az agresszió, az intézmény munkatársai és pszichiáter szakorvosa kezelik a helyzetet. Szükség esetén a kórházi szakellátás igénybevétele is megtörténik.

2.3 A kialakult helyzet ellátottjogi aspektusait kutatva megkerestem az *Integrált Jogvédő Szolgálat* jogvédelmi biztosát. A biztos beszámolt arról, hogy a Komádi Otthonban a területileg illetékes ellátottjogi képviselő havi rendszerességgel tart fogadóórát. Neve, elérhetősége az érintett szolgáltató területén jól látható helyen van kifüggesztve. Az ellátotti jogokról rendszeresen tart tájékoztatást a lakóknak és a dolgozóknak. Az intézmény területileg illetékes ellátottjogi képviselőjét az édesanya 2018 márciusában kereste meg, gyermeke áthelyezésében kért segítséget és közreműködést, mert elmondása szerint fiát szexuálisan bántalmazták, amiért szeretné onnan őt elhozni. Ezt követően sérelmezte, hogy gyermekét az előző lakóhelyéről a Debreceni Szociális Szolgáltató Központ Intézményéből – a 18. életévének betöltését követően – egyik napról a másikra kitétték az utcára annak ellenére, hogy kérte a felnőtt részlegen történő elhelyezését. Az ellátottjogi képviselő tájékoztatta az anyát, hogy az áthelyezés tárgyában nem jogosult eljárni.

Az édesanya ugyanekkor bemutatta az ellátottjogi képviselőnek azt a hivatalból indított rendőrségi nyomozás megszüntetéséről szóló határozatot is, mely a 2017 májusában történt szexuális erőszak gyanúja miatt indult eljárás során született. A fiú intézménybe kerülésének körülményeiről az ellátottjogi képviselő az édesanya elmondása szerinti információval rendelkezik. Eszerint azért került a Komádi Otthonba a fia, mert csak oda tudták felvenni és szeretné, ha visszakerülhetne a debreceni intézménybe, ahol a kapcsolattartás is egyszerűbb lenne számukra. A Komádi Otthonba csak felnőtt, 18 év feletti fiatalok kerülnek felvételre, ahol a lakókat állapotuk súlyosságának figyelembevételével helyezik el az osztályokon. A megyében lévő intézmények mindegyikében hosszú a felvételre várakozók listája. A szociális intézményekbe jelentkezőknél minden esetben szakértői bizottság végzi el a fogyatékos személyek alapvizsgálatát és/vagy gondozási felülvizsgálatát, amiről szakvélemény készül.

Az intézményben történt, vagy a lakók által elkövetett esetleges bűncselekményekkel, avagy annak gyanújával kapcsolatosan az ellátottjogi képviselő nem rendelkezik semmilyen információval. Ugyanakkor az ellátottjogi képviselői tapasztalatok szerint, a halmozottan sérült fogyatékos fiatalok gondozása, ápolása nagyon nagy teher a családtagoknak abban az esetben is, ha a fiatal intézményben él. A megyében jelenleg az intézmény két másik telephelye vesz részt a kiváltás programban. Ennek eredményeképpen remélhetőleg az érintett fogyatékos fiatalok a támogatott lakhatásban megfelelő színvonalú ellátásban részesülhetnek a jövőben.

2.4. Az ügyben végül elkerülhetlenné vált a *nyomozó hatóság* megkeresése is, így a panaszbeadványban foglaltakra figyelemmel megkerestem a szexuális bántalmazás gyanúja miatt nyomozást folytató Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Igazgatóság Vizsgálati Osztályának vezetőjét tájékoztatásért kérve az eset valamennyi releváns körülményéről.

A Komádi Otthonban „*a más védekezésre, akaratnyilvánításra képtelen állapotát felhasználva azonos alkalommal többek által elkövetett szexuális erőszak bűntette*” miatt 2017. május 28-án elrendelt nyomozást hatásköre hiánya miatt a Berettyóújfalui Rendőrkapitányság a Be. 172. § (3) bekezdése alapján – figyelemmel a 25/2013. (VI.24.) BM rendelet 2. § (1) bekezdésére – áttette az eljárásra illetékes Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztályához 2017. május 30-án, amelynek kérésére a Be. 176. § (1) bekezdése alapján előbb 2017. szeptember 28-ig, majd ugyancsak e szakasz alapján 2017. november 28-ig a Berettyóújfalui Járási Ügyészség a nyomozás határidejét meghosszabbította. A nyomozás határidejének meghosszabbítására vonatkozó 2017. június 14-i rendőrségi előterjesztés indokolása szerint *az értelmi fogyatékoságuk miatt nem kihallgatható érintettek tekintetében elmeorvos szakértő kirendelését látta szükségesnek a nyomozó hatóság.*

A rendelkezésre bocsátott teljes nyomozati anyag tartalmazza – a tárgyi bizonyítékok, tanúvallomások, szakértői jelentések, egészségügyi dokumentumok, valamint az eljárás során keletkezett egyéb iratok jegyzéke és mindezek másolati példányán kívül – a jelen alapjogi aspektusú vizsgálat szempontjából különös figyelmet érdemlő, *a fogyatékosággal élő személyek egymással szemben elkövetett erőszakos cselekedeteinek minőségét és minőségét, ezzel összefüggésben a nyomozás egyes fázisainak fogyatékos-specifikus mozzanatait.* Ugyancsak tartalmazza a tanúvallomások során feltárt, a fogyatékos

személyeket ápoló gondozó otthon szakembereinek a szexuális erőszakkal kapcsolatos fellépését, hozzáállását, kompetenciáit tükröző mondatait.

2.5 A Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság 09000/140/2017. számon a nyomozást megszüntette, álláspontja szerint az eljárás során olyan személyi és tárgyi bizonyíték beszerzése nem volt lehetséges, amely kétséget kizáróan bizonyítaná a szexuális bűncselekmény elkövetését. A rendelkezésemre bocsátott nyomozati iratok áttanulmányozása során azonban kétség merült fel a tekintetben, hogy megfelelő körütekintéssel került-e sor az esetleges bűncselekmény feltárására a fogyatékossgal élő személy esetében, figyelemmel a CRPD vonatkozó rendelkezéseire, a Kínzást és más Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (CPT) 24. Általános Jelentésére, mely kifejezetten felhívja az egyes intézeteket a visszaélések, a szexuális és egyéb kizsákmányolás tekintetében való megelőző intézkedések megtételére. Mindezekre figyelemmel megkerestem a *Hajdú-Bihar megyei főügyészt* a segítségét kérve a nyomozás során aggályosnak minősülő, illetve kifejezetten a fogyatékossgal élő személyek speciális helyzetére vonatkozó körülmények törvényességének feltárására.

A megyei főügyész az iratok felülvizsgálata alapján rögzítette, hogy *a nyomozás során több, a cselekmény bizonyíthatóságát érintő mulasztás történt*. A fogyatékos személyek vallomásainak értékelésével kapcsolatban kifejtette, hogy e személyi bizonyítékok beszerzése maradéktalanul megtörtént, mivel valamennyi olyan személyt kihallgattak, akiktől a cselekményre nézve releváns információt lehetett kapni. A vallomásokból levont – egyébiránt elmeorvos szakértői vélemények és gondozók tanúvallomása által alátámasztottan igazolt – ténykövetkeztetések elfogadhatók, mivel a „szemtanúként” szóba jött személyek vallomásai egyéb bizonyítékok hiányában az elkövetés idején sem lettek volna alkalmasak és elegendők arra, hogy a cselekmény megtörténtét bizonyítsák kétséget kizáró módon. Álláspontja szerint a szexuális cselekmény megtörténte valóban nem volt kizárható azon az alapon, hogy a sértetten külsérelmi nyom nem volt fellelhető. A fogyatékos személyek vallomásainak értékelése során a nyomozó hatóság az igazságügyi elmeorvos szakértők megállapításaival, az ellátottakat naponta gondozó szakszemélyzet vallomásaival alátámasztottan következtetett e bizonyítékok relevanciájára. A helyszíni szemle jegyzőkönyve igazolta a személyi bizonyítékokból levont jogkövetkeztetést, mivel értékelhető nyomot a helyiség és az ágy átvizsgálása során feltárni nem lehetett. A jegyzőkönyv utóbb, a leírást követően áttekinthetően tartalmazza a szemlén rögzítetteket. Jelezte, hogy az a „gyakorlat” a nyomozó hatóság részéről, hogy a jegyzőkönyv – annak érdekében, hogy a találtakat a legpontosabban tartalmazza – a helyszínen kézírással készül, majd azt olvasható formába öntik.

A megyei főügyész álláspontja szerint a tárgyi bizonyítékok megítélése során alapvetően *hibás okfejtést követve nem került sor a tárgyi bizonyítékok vizsgálatára*, azok súlyuk alapján történő értékelésére, ezekre nézve nyomok, anyagmaradványok felkutatása céljából igazságügyi szakértői vélemények beszerzésére, e cselekmények elvégzése helyett *internetes oldalakról szerzett információkból vontak le következtetést*, mely cselekmények közel 2 év távlatából azonban már nem pótolhatók.

Az ágyneműcserére még a rendőrség helyszínre érkezését megelőzően sor került, így az bizonyító erővel utólagos vizsgálata esetén sem bírt volna, kétségtelen azonban, hogy lefoglalására nem került sor. A legnagyobb hiányosság a sértetti és esetleges elkövetői ruházat részbeni lefoglalása, valamint szakértői vizsgálat alá vetésének elmaradása. E tény a nyomozó hatóság azzal indokolta, hogy a nyomozás kezdeti szakában a személyi bizonyítékok bizonyító erejét vizsgálták, az ebből levont következtetés alapján nem történt meg a tárgyi bizonyítékok vizsgálata. E körbe sorolható az a nyomozó hatósági magatartás is, hogy a ruházatok igazságügyi szakértői vizsgálata helyett, azt pótolva a szakértői tevékenységbe tartozó kérdésben olyan megállapításokat tettek, amelyekhez a „Webbeteg.hu” és a „hazipatika.com” internetes oldalakról jutottak hozzá.

Mindezekre figyelemmel – bár az aggályos körülmények kivizsgálása csak részben történt meg – a nyomozás esetleges továbbfolytatásától – a fent részletezettek tekintetével – érdemi eredmény már nem várható, így az ügyészség a Be. 26. § (3) bekezdés d) pontjában biztosított a nyomozó hatóság határozatának megváltoztatására vagy hatályon kívül helyezésére vonatkozó

jogával nem tud élni. A megyei főügyész felhívta ugyanakkor a Berettyóújfalui Járási Ügyészséget, hogy a nyomozás érdemét érintő mulasztás miatt fegyelmi felelősségre vonást kezdeményezzen.

A megyei főügyész ezt követően írt újabb levelében arról tájékoztatott, hogy a fegyelmi eljárás kezdeményezését utóbb a megyei rendőri vezetőkkel való személyes konzultációt követően revideálta, mivel azokat a tárgyi bizonyítékokat, melyek a bizonyítás fő vonalát jelentették volna, az *intézmény eljárása miatt* nem lehetett lefoglalni. (Az ágyneműket lehúzták, a többi lakóéval ömlesztve mosásba küldték, a sértettet pedig megfürdették.) Mindezek miatt a nyomozók fegyelmi felelősségre vonása helyett a *szignalizációt alkalmazva a hasonló esetek elkerülése érdekében* arra kérte a megyei rendőri vezetőket, hogy hívják fel az intézményvezetőket a büntetőeljárás számára elengedhetetlenül fontos bizonyítékok eredeti állapotukban való megőrzésére, biztosítására.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. A törvény 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv, hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: *visszásság*), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

A 18. § (2) bekezdése a) pontja alapján a közszolgáltatást végző szerv – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalomkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékossgal élő személyeket gondozó bentlakásos intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed. A bentlakásos szociális intézményekben élő fogyatékos személyek különösen sérülékeny társadalmi csoportot alkotnak. A 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és fakultatív jegyzőkönyv különös érzékenységgel rendezi az érintett emberek alapjogait és társadalmi szerepét. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése leszögezi, hogy a biztos tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít az egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére.

Az ombudsman a szociális intézmények esetében az alapvető jogok és a jogszabályokban foglalt ellátotti jogok érvényesülését vizsgálja. Eljárást indít abban az esetben, ha felmerül, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő ellátottak alapvető jogai – többek között – az élethez és emberi méltósághoz, a testi és lelki egészséghez, szabadsághoz, személyi biztonsághoz, szociális biztonsághoz való joga sérül az intézményi ellátás során, illetve ha az otthon nem a jogszabályi előírásoknak megfelelően működik. Például hiányosak a tárgyi vagy személyi feltételek; az ápolási-gondozási munka a biztonságos ellátást veszélyezteti; a bánásmód sérti a lakók emberi méltóságát, vagy szélsőséges esetben embertelen bánásmódot valósít meg. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés d) pontja és az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján a biztos *általános alapjogvédelmi hatáskörében* hivatalból (sajtóhír, panaszbeadvány vagy akár más jelzés nyomán) visszatérő jelleggel folytat vizsgálatokat fogyatékossgal élő személyeket ápoló és gondozó intézmények működése, az ellátás körülményei és az ellátottak jogainak védelme kapcsán. Az ilyen intézményi vizsgálatok esetében – a jelzésben, illetve a beadványban megfogalmazott egyes problémákon túl – a teljes alapjogi szempontrendszer mércét jelent, kiemelt figyelemmel az emberi méltóság jogára, az egyenlő bánásmód követelményére, illetve a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény és az ahhoz

kapcsolódó kiegészítő jegyzőkönyv vonatkozó rendelkezéseire. A hatósági joggyakorlat, a jogi szabályozás absztrakt jellegű vizsgálatára az Ajbt. lehetőséget nyújt a biztosnak.

Az ombudsmani gyakorlat alapján a biztos számára egy jogi szabályozás alapjogi aspektusú vizsgálatára, valamint a jogszabály hiányosságával, tartalmi hibáival összefüggő intézkedések megfogalmazására a törvény lehetőséget teremt. A preventív alapjogvédelemre hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat alapján a biztos mandátuma keretei között marad akkor, ha az alapjogi aspektusú vizsgálatához nélkülözhetetlen módon, éppen a konkrét alapjogsérelmek és ezen alapuló panaszok hatékony megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozást, feltérképezi és jelzi a jogalkotó, jogszabály-előkészítő szervek irányába a normaszöveggel kapcsolatban felmerülő alapjogi, alkotmányossági aggályokat.

Tekintettel arra, hogy a Hivatalomba érkezett panasz bűncselekmény elkövetéséről is beszámolt, a Komádi Otthon lakójának alapjogait súlyosan sértő körülmények feltárása érdekében jelen ügyben az *általános ombudsmani hatáskörömben tesztek eleget általános alapjogvédelmi kötelezettségemnek és alapjogi aspektusú vizsgálatot folytatok.*

Az Ajbt. 28. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa az általa lefolytatott vizsgálatról jelentést készít, amely tartalmazza a feltárt tényeket és az ezeken alapuló megállapításokat és következtetéseket.

II. Az alapvető jogok tekintetében

A biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Ugyanakkor a testület a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatának indokolása során azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi élel mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, valamint az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, 70/A. § (1) bekezdésének és 70/F. § (1) és (2) bekezdésének szövegével, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve, az emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, amely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind az azt követően hozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint a Magyarország *független demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság már működése első éveiben elvi élel állapította meg, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság*. Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is *világosak, egyértelműek*, működésüket tekintve *kiszámíthatóak és előreláthatóak* legyenek a norma címzettjei számára. Az irányadó alkotmánybírói tézis szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a *jog által megállapított működési rendben*, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott *korlátok között* fejtik ki tevékenységüket.³ A közigazgatás törvényessége akkor valósul meg, ha jogilag szabályozott eljárási keretek között működik, a jogkorlátozásra adott felhatalmazást pedig törvényi szinten pontosan kell meghatározni. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy a *kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével*, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.

2. Az Alaptörvény II. cikke alapján *az emberi méltóság sérthetetlen*, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, ésszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ezek nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűzhető jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybírói gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani, *védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége*. A két évtizedes alkotmánybírói gyakorlat alapján állami szemszögből létezik az alapjogoknak *egy objektív intézményvédelmi oldala*: az egyén szubjektív (alanyi) jogának biztosításával, védelmével, érvényesülésével összefüggő tágabb értelemben vett pozitív állami kötelezettségeket összefoglalóan objektív *állami intézményvédelmi kötelezettségnek* nevezzük. Az objektív intézményvédelmi kötelezettség a negatív és pozitív állami kötelezettségekhez képest komplementer jellegű, vagyis feltételezi a szubjektív jog meglétét. Lényeges azt is leszögezni, hogy az állami intézményvédelmi kötelezettség tipikusan nem keletkeztet az egyén oldalán alanyi jogokat, és az egyén részéről nem is kényszeríthető ki. Az Alkotmánybíróság töretlen és álláspontom szerint továbbra is irányadó megállapítása szerint az állam részéről garanciális feladatai ellátásához szükséges, hogy az egyes

³ Lásd: 56/1991. (XI. 8.) AB határozat

alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket nemcsak önmagukban, az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan védje, hanem a többi alapjoggal összefüggésben kezelje. Az intézményvédelmi kötelezettségnek a testület szerint az alapjogokhoz kapcsolódó *értékekre* is ki kell terjednie. Az alapjog jogosultjai, valamint az állam különböző szempontjai és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedi egymást. Az állam a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét. Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy az *életvédelmi kötelezettség* – bár az alaptörvény külön nem nevesíti – azonban a korábbi Alkotmány 8. § (1) bekezdésének és az 54. § (1) bekezdésének együttes értelmezéséből következik. Az állam elsődrendű és alapvető fontosságú kötelezettsége az emberi élet védelme: nemcsak egyedi szinten, hanem *általában az emberi életet és létfeltételeket kell védenie*. Az állam objektív életvédelmi kötelezettsége az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésének, illetve a II. cikkének együttes értelmezéséből továbbra is levezethető.

Az állam életvédelmi kötelezettsége körében az állam az egyes emberek élethez való alanyi jogát nem sértheti meg. A szubjektív alapjoggal kapcsolatban az állam kötelezettsége arra is kiterjed, hogy annak védelméről *jogalkotással és szervezési intézkedésekkel gondoskodik*.

3. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése tartalmazza, hogy Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése pedig emellett külön is kiemeli azt, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírói gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott. Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország *az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti*. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket és a fogyatékosággal élőket. Az Alaptörvény tehát a gyermekeket és a fogyatékosággal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt *objektíve hátrányba kerülő személyek* csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően egyenlőtlen helyzet felszámolása érdekében. Az állam relatíve jelentős szabadságot élvez abban, hogy pontosan milyen módon, milyen jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti az esélyegyenlőség előmozdítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.

Rá kell mutatni arra, hogy *az előnyben részesítés követelménye a társadalom valamennyi területén érvényesítendő elv*, amelynek értelmében fogyatékosággal élő személy nem részesülhet rá nézve sérelmes elbírálásban, kirekesztésben, fogyatékosága miatt nem lehet korlátozott a más emberek számára elérhető közjavakhoz való hozzáférésben. Miután a fogyatékos személyek az őket mindenki mással egyenlően megillető jogaikkal állapotukból fakadóan kevésbé tudnak élni, számos

akadályal kénytelenek szembesülni társadalmi életük és joggyakorlásuk során, ezért indokolt, hogy előnyben részesüljenek. Az egyenlő esélyű hozzáférés elve azt jelenti, hogy a fogyatékos emberek a többségi társadalom tagjaival azonos minőségben és mennyiségben tudják igénybe venni a közszolgáltatásokat. Ehhez pedig a közszolgáltatásokat a fogyatékos személyek különböző csoportjai eltérő szükségleteire figyelemmel kell megszervezni.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. *A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít.* A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése. Kötelezettséget vállaltak, hogy meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jogok végrehajtása érdekében; megtesznek minden megfelelő intézkedést. Ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében; kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg.

4. Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és a CRPD Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze a CRPD rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. A CRPD 4. cikke értelmében általános kötelezettségek körébe tartoznak az alábbiak.

1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

- a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;
- b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;
- c) figyelembe veszik a fogyatékosággal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;
- d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;
- e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;
- f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékosággal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;
- g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékosággal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök

- elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;
- h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;
  - i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és, szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására.

3. A jelen Egyezmény végrehajtására irányuló jogalkotás és politikák kidolgozása és végrehajtása során, továbbá a fogyatékossgal élő személyeket érintő kérdésekkel kapcsolatos más döntéshozatali eljárásokban a részes államok szorosán egyeztetnek, amelybe aktívan bevonják képviseleti szervezeteiken keresztül a fogyatékossgal élő személyeket, ideértve a fogyatékossgal élő gyermekeket is.

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződési, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat, vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el.

5. Jelen Egyezmény rendelkezései mindenféle korlátozás vagy kivétel nélkül a szövetségi államok valamennyi részére vonatkoznak.

III. Az ügy érdeme tekintetében

Az ügy vizsgálata során a panaszban kifogásolt intézményi elhelyezés körülményeit vizsgáltuk, valamint az ezen túlmutató, a fogyatékos embereket érintő bentlakásos intézményi bántalmazások feltárását szolgáló eljárás konkrét körülményeit elemeztük, valamint értékeltük annak jogi eszközeit.

Az Ajb. 1. § (3) bekezdése értelmében a biztos tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – *megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére. A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni.*

A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény, a CRPD 1. cikke értelmében *az Egyezmény célja* valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, *és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.* A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy *a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.*⁴ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le

⁴ ENSZ Egyezmény 3. cikk a) pont 27

a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit. Mindehhez kapcsolódóan fontos kiemelni, hogy a fogyatékossgtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelentett az Egyezmény elfogadása. Jelentős lépés volt a fogyatékossggal élő személyek tekintetében *a medikális szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés*, majd pedig *az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás*. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.⁵

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD rendelkezéseiben foglaltaknak. Annak az Egyezménynek, amely korszakalkotó módon – a nemzetközi emberi jogi standardoknak is megfelelően – további lépéseket segít elő a fogyatékossggal élő emberek alapvető emberi jogainak érvényesülésében.

Jelen ügy kapcsán arra kellett választ találni, hogy a fogyatékos személyeket érintő hazai bentlakásos intézményi ellátás korlátozott lehetőségei milyen ok-okozati viszonyban állnak, valamint az ellátás során történt bántalmazás, erőszak feltárása, kivizsgálása, illetve adott esetben hatósági felderítése milyen körülmények mellett, milyen aspektusból és végül az erőforrások tekintetében milyen kompetenciák birtokában lehetségesek, és ez megfelel-e a CRPD rendelkezéseinek.

Kiindulópont, hogy a Szocvtv. 67-68. §-ai szerint a tartós bentlakásos intézménytípusba⁶ az önmaguk ellátására nem, vagy csak folyamatos segítséggel képes személyek kerülhetnek be. A Szocvtv. 66. § (1)-(2) bekezdése értelmében, ha az életkoruk, egészségi állapotuk, valamint szociális helyzetük miatt a rászorult személyekről az alapszolgáltatások keretében nem lehet gondoskodni, az állapotuknak és helyzetüknek megfelelő szakosított ellátási formában kell gondozni őket.

Az ügy vizsgálata során figyelemmel kellett lenni arra a sajátos körülményre, mely szerint a tartós bentlakást biztosító intézmény elsősorban olyan szociális intézmény, mely *otthon-szerű körülményeket, ellátást nyújt* az arra – eltérő okok miatt – rászoruló lakók számára. Másfelől azonban – fogyatékossgtudományi kontextusban – olyan „*zárt*” intézmény, mely ekként való működése tekintetében természeténél fogva *kizárja az önálló autonóm életkörülményeket*, egyszersmind az étellel szükségképpen együtt járó spontaneitást. Kifejezetten speciális pedig abban a tekintetben, amely egy súlyosan, halmozottan fogyatékos ember számára igyekezne emberhez méltó napi rutint biztosítani. Egy erőszakos cselekmény értelemszerűen azonnal „intézményi” kezelést, orvoslást, megoldást kíván attól függően, hogy az intézmény valamely dolgozója, vagy lakója az elkövető vagy éppen az áldozat. Az intézményi struktúra működési mechanizmusában azonban éppen az elkövető, vagy az áldozat státusz pontos megítélése is meglehetősen nehézkessé válhat, ha a cselekmények feltárására hivatott aktorok és a rendelkezésre álló jogi normarendszer nem tekinti ezeket a helyzeteket az előnyben részesítés szempontjából különlegesnek, így a szereplőit potenciális áldozatnak, vagy legalábbis különösen sérülékeny csoportnak.

A tartós bentlakást biztosító intézmények üzemszerű működése a törvényi kötelezettségek és azok számon kérhetősége miatt voltaképpen szükségsszerű. Az intézményi feladatok végrehajtása folyamatos ellenőrzés alatt áll, vagyis a lakók teljes ellátása: élelmezése, gondozása, egészségük megtartása és állapotuk, egészségügyi státuszuk változásainak dokumentálása; az intézmény rendjének és tisztaságának biztosítása, végül a hatóságokkal és az állami szervekkel való együttműködés zökkenőmentes megszervezése folyamatos kontroll alatt van. Az intézményben élők létszáma és a teendők mennyisége következtében a lakók kiszolgáltatottsága legitím közeget teremt a meglévő jogi normák elfogadásához. A zökkenőmentes intézményi működés biztosítása akkor érhető el, ha a jogszabályok rendelkezéseit végrehajtják, a lakók szükségleteit ennek

⁵ Theresia Degener, az ENSZ Fogyatékosügyi Bizottságának alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

⁶ Magyarországon 2016-ban 8.408 fő élt pszichiátriai otthonban, 13.273 személy fogyatékos otthonban, és közel 57 ezer ember idősök otthonában. A hajléktalan és szenvedélybetegeket ellátó intézmények, a 2014-es adatok szerint csaknem 9 ezer rászorulót gondoznak.

megfelelően előzetesen tervezik, míg végül az intézmény a lakók kiszolgáltatottságát a mindennapos működés hatékonyságának rendszer-elemévé teszi. A nagy létszámú bentlakásos intézmények jellegüknél fogva a társadalom effektív és/vagy virtuális perifériáján működnek, mindazonáltal a minden tekintetben transzparens jellegű működés jelent védelmet a lakójának, ha akár az ott dolgozó személy, vagy maga a lakó válik büntetőeljárás alanyává.

1. A debreceni szociális intézményi elhelyezés és elbocsátás körülményei tekintetében

Az előzményekben láthatóan hétköznapi problémák sorozatát igyekezett megoldani a panaszos szülő és az érintett debreceni Intézmény, majd Komádi Otthon vezetése.

A panaszos gyermekének intézményi elhelyezése (2015. január 13-tól 2017. április 19-ig) zökkenőmentes volt, amely helyzet azonban a gyermek megváltozott státusza (felnőtt korúvá vált) okán vált vitássá. Ugyanakkor a debreceni Intézményben addig is meglévő várólista tényére már a gyermek felvételekor felhívta az intézményvezető a panaszos figyelmét, épp a közeli nagykorúsági szabályok miatt. **A szülő 2017. március 2-án fordult a Kirendeltséghez, mint fenntartóhoz a status quo érdekében, azonban ekkor sem az intézményvezető, sem a fenntartó nem tudott a szülő kérésének eleget tenni.** Amint az a tényállásban rögzített tényekből kitűnik, a panaszos fia a debreceni Intézményből helyhiány miatt került nagykorúsága elérésekor a Komádi Otthonba, noha a rendelkezésünkre bocsátott adatok szerint a debreceni otthon vezetője időben felhívta a szülő figyelmét a nagykorúság, mint az ellátás helyét minősítő körülmény jelentőségére.

A Szocvtv. 69-70. §-ai szerint fogyatékos személyek otthonába az a fogyatékos személy vehető fel, akinek oktatására, képzésére, foglalkoztatására, valamint gondozására csak intézményi keretek között van lehetőség. A fogyatékos személyek otthonába elkülönítetten kell megszervezni a kiskorúak és a felnőttek, valamint az enyhe értelmi fogyatékos, valamint a középsúlyos, illetve súlyos értelmi fogyatékos felnőttek ellátását. A nagykorú fogyatékos személy intézményi ellátását úgy kell megszervezni, hogy számára az állapotának megfelelő önállóság, döntési lehetőség biztosított legyen. Nagykorú személy tehát nem látható el kiskorúak számára létrehozott intézményi részlegen. A jogszabály nem enged e tekintetben kivételt akkor sem, ha a gyermekként nevelkedő lakó éri el a 18. életévét adott intézményben.

Jelen ügy kiindulópontjául szolgáló *elhelyezési, felvételi korlát egyszerűen a felnőtt férőhely hiánya volt.* Ebből következően az intézmény előzetes felhívása ellenére későn benyújtott ugyanazon intézmény felnőtt részlegére vonatkozó azonnali elhelyezési kérelmet a várólista tényénél fogva, szükségképpen utasította el a debreceni intézmény, ezzel egyidejűleg azonban a várólista 10. helyére sorolta a fiút.⁷ Ebből következően az intézményi elhelyezéssel kapcsolatos helyzet nem róható fel az intézmény vezetőinek, sem pedig az érthetően zaklatott, a megszokott ellátó helyhez ragaszkodó szülőnek. A rendelkezésre álló intézményi lehetőségekre figyelemmel valamennyi érintett mielőbbi, és a jogszabályoknak is megfelelő megoldás elősegítésén dolgozott.

A szülő számára átmenetileg is megoldhatatlan otthoni elhelyezése fogyatékos fiának nem egyedi probléma. Az ombudsmani munka során számos panaszbeadvány érkezett Hivatalomba a fogyatékosággal élő hozzátartozók (gyerekek, fiatalok, felnőttek) *bentlakásos intézményi elhelyezésének nehézsége, vagy éppen kilátástalansága miatt.* **Jelen esetben a Debrecen környéki ellátási lehetőségekről való tájékoztatás, a szülő kitartó megoldáskeresése, majd a Komádi Otthon várólista módosítása – a szakorvosi javallattal megerősítve – végül rövid időn belül átmeneti megoldást jelentett panaszos fia elhelyezésében.** Az adatok szerint a szülő az intézményi elhelyezésre vonatkozó kérelmét több Hajdú-Bihar megyében található intézményhez is benyújtotta, gyermeke valamennyi helyen várólistára került, azonban első helyen, az egyik várólistán sem szerepelt.

⁷ Azt a körülményt nem áll módomban vizsgálni, hogy a debreceni intézmény többi kiskorú lakója esetében – az intézményi folytonosságot fenntartandó – nyújtottak-e be kérelmet a jövőre nézve a felnőtt részlegre történő elhelyezést illetően.

A rendelkezésekre álló dokumentumok alapján a debreceni Intézmény jogszerűen járt el akkor, amikor a panaszos fiának a nagykorúsága elérésekor egy másik intézmény felnőtt részlegébe történő elhelyezését javasolta átmeneti jelleggel, a várólistán nála elfoglalt 8. hely kedvezőbb megváltozásáig.

Mindezekre tekintettel a panaszbeadványnak a fogyatékos gyermek ellátását biztosító intézménybe történő elhelyezésére vonatkozóan, a felhívott alapvető joggal összefüggő visszasságot nem állapítottam meg. A rendelkezésekre álló dokumentumok alapján a debreceni intézmény nem sértett jogszabályt azzal, hogy panaszos fiának a nagykorúsága elérésekor egy másik intézmény felnőtt részlegébe történő elhelyezését javasolta átmeneti jelleggel, a várólistán nála elfoglalt 8. hely kedvezőbb megváltozásáig.

2. A Komádi Otthonban történt erőszak feltárását érintő háttérelmzés

A panaszos édesanya 2017 márciusában megtekintette a Komádi Otthont és már ekkor kérte, hogy fia intézményi elhelyezése esetén lehetőleg ne a súlyos fogyatékossgal élőket ellátó részlegre kerüljön. A szülő 2017. április 24-én azzal kereste meg az intézményt, hogy soron kívül kéri fia elhelyezését, tekintettel arra, hogy a körülmények semmilyen szempontból nem felelnek meg fiának. Kérelméhez csatolta a házi orvos soron kívüli felvételt javasoló indítványát. A Komádi Otthon felvette a kapcsolatot a szülővel, a korábbi ellátást biztosító debreceni Intézménnyel, a gyermeket pedig a soron kívüli várakozók listáján, a hatodik helyre regisztrálták. A 2017. május 22-én készült „Döntés a több soron kívüli elhelyezésre vonatkozó igények sorrendjéről” szülő jegyzőkönyv alapján panaszos fia az első helyre került a soron kívüli várólistán.⁸ A fiút 2017. május 25-én vette fel a BESZI Komádi Humán Szolgáltató Otthon. A fiú jó általános egészségi állapotban érkezett, a pszichiáter szakorvosi vizsgálatán már beköltözése napján részt vett.

2.1 A jelentés tényállásának 2.2.1 pontjában részletezettek szerint szexuális bűncselekmény tekintetében a Komádi Otthon vezetője beszámolt az eseményekről, mellyel összefüggésben utalnom kell a fentebb már kifejtett álláspontomra: a bentlakásos intézményi struktúra működési anomáliáira, törvényszerű hibáira. Jeleznem kell továbbá azt is, hogy számos, elsősorban fogyatékos, illetve pszichiátriai betegeket ellátó bentlakásos szakosított intézményben problémát jelent a lakók egymással szemben elkövetett erőszakos magatartása, melynek oka – a megkérdozett szakemberek szerint – a foglalkoztatás, az értelmes időtöltés korlátozott lehetősége, vagy elégtelensége, és/vagy a megfelelő számú és képzett szakember hiánya az intézményekben.

Mindezzel együtt minden tartós bentlakásos intézményre vonatkoznak a Szocvtv. ellátási minőséget garantáló szabályai, mely szerint a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézményi ellátást igénybe vevő *ellátottnak joga van* szociális helyzetére, egészségi és mentális állapotára tekintettel a szociális intézmény által biztosított teljes körű ellátásra, valamint egyéni szükségletei, speciális helyzete vagy állapota alapján az egyéni ellátás, szolgáltatás igénybevételére. Az intézmények kötelezettsége pedig a Szocvtv. 94/E. §-a alapján az alkotmányos jogok maradéktalan és teljes körű tiszteletben tartása, különösen az *emberi méltósághoz való jog*, a testi épség, és a testi- és lelki egészséghez való jog biztosítása. Az Alkotmánybíróság 32/1998. (VI. 25.) AB határozata az emberi méltósághoz való jogot kiterjesztette a szociális jogokra, mivel megállapította azt, hogy az Alkotmány 70/E. §-ában meghatározott szociális biztonságához való jog a szociális ellátások összessége által nyújtandó olyan megélhetési minimum állami biztosítását tartalmazza, amely elengedhetetlen az emberi méltósághoz való jog megvalósulásához. Az AB határozat a szociális ellátás bizonyos minimumát tehát *az emberi méltósághoz való jog elengedhetetlen részeként* fogja fel.

Az intézmény felelőssége tehát nem korlátozódik az ellátások teljesítését szem előtt tartó szociális kérdésekre, hanem – amint az a Szocvtv. hivatkozott rendelkezéseiből is kitűnik – a CRPD előírásaival összhangban az emberi jogi paradigma jelentősége is helyet

⁸ Korábban az édesanya otthonából a fiút 2017. április 20-án a debreceni Kenézy Gyula Kórház Pszichiátriai Osztályára szállították sürgősséggel, ahol első alkalommal kezelték. Az osztályon egy hónapot töltött.

jogi normák keretei között jelennek meg. Ahogyan arra az Alkotmánybíróság több döntésében is felhívta a figyelmet, az emberi méltósághoz való jog az általános személyiségi jog aspektusaiban értelmezhető: az önrendelkezés szabadságához, az általános cselekvési szabadság vagy a magánszférához való jogként.

Az 1998-ban született Fot. – a nemzetközi emberi jogi standardokra is figyelemmel – meghatározza azokat az alapelveket, amelyeknek a jogrendszer egészét áthatva érvényesülniük kell. A Fot. 2. §-a értelmében az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékoság kialakulásához vezet, illetve olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékos emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékoságukból fakadó terheik csökkenthetőek.

A fogyatékos állapottal élő személyekkel kapcsolatos magatartás, tevékenység során úgy kell eljárni, hogy az a fogyatékos állapot rosszabbodását megelőzze, illetőleg annak következményeit enyhítse. A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek. A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt. Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos állapottal élő személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkorai lehetőségeivel összhangban.

A fenntartó fentebb részletesen bemutatott válasza alapján *az eseményeket követően elrendelt belső vizsgálat szerint a Komádi Otthon nem mulasztott.* E megállapítás azonban nehezen értelmezhető a CRPD keretei között, a Szocvtv. és Fot. felelősségi rendszerében. Rá kell mutatnom ennek kapcsán, hogy a fogyatékos állapottal élő lakók élete az intézmény falain belül zajlik, a róluk való gondoskodási kötelezettség pedig konkrét jogszabályokon keresztül a szakemberek szakmai tevékenységében nyilvánul meg. Az alapjogi védelmi mechanizmus legnyilvánvalóbb terepe tehát maga a bentlakásos intézmény. Az elmúlt több mint egy évtizedben az ombudsman több jelentésben tért ki a fogyatékos személyeket ellátó (ideértve a pszichiátriai betegeket ellátó intézményeket is) *bentlakásos otthonokat érintő rendkívül fontos jelenségre*, ami a megfelelő időtöltés, a gondozói jelenlét, a prevenció hatásait elemelte.⁹ A szakemberek megfelelő létszáma, magas szintű képzettsége rendkívül fontos a bentlakásos intézményekben, a *kötelező mentálhigiénés és szocioterápiás foglalkozás jelentősége* a fiatal felnőtt fogyatékos állapottal élő személyek ellátása során önmagában elősegítheti az erős szakosított magatartások megelőzését (lásd ennek kapcsán az SzCsM rendelet 54-58. §-ait).

Jelen korlátozott fókuszú vizsgálat nem tért ki, nem is térhetett ki az intézmény működését érintő teljes monitoringra. Így alapjogi szempontból csupán az az *általános megállapítás* tehető, hogy milyen esetekben, körülmények között nem felel meg egy szakosított intézményi ellátás a fogyatékos állapottal élő személyek jogairól szóló hazai és nemzetközi normáknak. Ide sorolható, ha nem áll rendelkezésre legalább a jogszabályoknak megfelelő létszámú és képzettségű szakember egy intézményben, ha nincs megfelelő óraszámú és minőségű, az egyéni szociális diagnózisra is épülő mentálhigiénés és szocioterápiás foglalkozás, ha a fogyatékos lakók egyéni támogatási szükséglete szerinti ellátásnak az intézmény nem tud eleget tenni, és ha az észszerű alkalmazkodás kötelezettsége nem evidens feladat valamennyi bentlakásos intézménynek.

Mindebből következően megállapítom, hogy a nagylétszámú bentlakásos intézményi ellátás körülményei, annak természeténél fogva és összességében alkalmas arra, hogy az érintett fogyatékos személyek vonatkozásában a

⁹ Lásd az AJB-1366/2015. számú, illetve az OBH-3575/2007. számú jelentéseket. A Szentgotthárdi Pszichiátriai Otthon Speciális Részlegével összefüggésben pedig az AJB-457/2012. számon kiadott jelentés tért ki a veszélyeztető és közvetlen veszélyeztető magatartás okozta intézményi anomáliára. A jogszabályi hiátusra illetve az intézményi megoldásokra több szakmai válasz is érkezett, azonban mindezekig nincs megnyugtató megoldás sem a tárgyi sem a személyi minimumfeltételek biztosításával.

minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásság gyanúját és bekövetkezésének lehetőségét vessék fel.

2.2 Az intézményben a szexuális bántalmazás gyanújával összefüggő cselekmények elkövetése idején, illetve a nyomozás elrendelésekor a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt kellett alkalmazni, amely még nem tartalmazott rendelkezéseket a különleges bánásmódot igénylő, így a fogyatékossgal élő személyek tekintetében.

Az CRPD 13. cikke az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés kérdése tekintetében úgy fogalmaz, hogy a részes államok a fogyatékossgal élő személyek számára másokkal azonos alapon biztosítják az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférést, beleértve az eljárás során az életkornak megfelelő alkalmazkodás biztosítását annak érdekében, hogy megkönnyítsék tényleges részvételüket mind közvetlen, mind közvetett formában, csakúgy, mint tanúként, minden jogi eljárásban, beleértve a nyomozati szakot és más előkészítő szakaszokat. A fogyatékossgal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférése biztosításának elősegítése érdekében a részes államok előmozdítják az igazságügyi igazgatás területén dolgozók, beleértve a rendőrségi és büntetés-végrehajtási alkalmazottakat, megfelelő képzését.

Tekintettel arra, hogy a fogyatékos emberek sérelmére elkövetett fizikai és egyéb módon okozott sérelmek esetén, továbbá abúzus, vagy mulasztással megvalósuló sérelem-okozás esetén a nyomozó hatóság feladata a speciális alanyi kör miatt többlet ismereteket igényel, szükséges a fogyatékossgügy tudomány kutatóinak néhány jelentős megállapítását ismertetni.¹⁰

A fogyatékossgal élő áldozatok speciális helyzetére a *bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló uniós irányelv*¹¹ (a továbbiakban: Irányelv) kiemelt hangsúlyt fektet. Az Irányelv szerint abban az esetben, ha fogyatékos személyek válnak bűncselekmény áldozatává, kiemelt módon kell figyelembe venni, hogy a bűncselekmény után a szükséges információkhoz, segítséghez, védelemhez, valamint egyéb jogokhoz és szolgáltatásokhoz történő hozzáférésben e célcsoportnak *speciális igényei* vannak. Az irányelv értelmében az áldozatvédelmi, áldozatsegítő szolgáltatások nyújtása során minden információt az áldozatok számára érthető módon, közérthető nyelven kell nyújtani, *figyelmet kell fordítani a fogyatékossgból fakadó értési vagy közlési nehézségekre*. A fogyatékossgal élő személyek jogai tekintetében a CRPD röviden ismerteti a fogyatékos személyek jogainak érvényesülésére vonatkozó garanciális szabályokat hátrányos megkülönböztetés, erőszak, bántalmazás, hanyag vagy gondatlan bánásmód esetén, és ezzel kapcsolatosan a magyar állam kötelezettségeit. Ugyanakkor az „abúzus” is meglehetősen tág fogalomkör. A nemzetközi fogalom meghatározásnak megfelelően abúzusnak tekintünk minden szexuális erőszakot, a családon belüli erőszakot, a kereskedelmi célú kizsákmányolást, az iskolán, intézményen belüli zsarnokoskodást vagy agressziót, az emberkereskedelmet, a fogyatékos személyek, kisebbségek, emigránsok, vagy egyéb hátrányos helyzetű emberekkel szemben történő visszaéléseket egyaránt.¹²

Az Irányelv értelmében a bűncselekmények áldozatait meg kell védeni a másodlagos és az ismételt áldozattá válástól, a megfélemlítéstől, valamint a megtorlástól, továbbá a gyógyulásukat

¹⁰ Lásd: DR. GAZSI ADRIENN ügyvéd tanulmányát „A fogyatékos emberek sérelmére elkövetett fizikai és egyéb módon okozott sérelmek esetén, továbbá abúzus, vagy mulasztással megvalósuló sérelem-okozás esetén nyitva álló jogorvoslati fórumok elemző bemutatása” (2015)

<http://fszk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Seg%C3%A9danyag-a-Fogyat%C3%A9koss%C3%A1g-%C3%A9s-ab%C3%BAzus-c-%C3%BAtmutat%C3%B3hoz.pdf>

¹¹ AZ EURÓPAI PARLAMENT és a TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

¹² ZOLNAI ERIKA (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságban alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinae et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) (A visszaélésekkel kapcsolatos fogalmak) 58. o.

Az Irányelv értelmében a bűncselekmények áldozatait meg kell védeni a másodlagos és az ismételt áldozattá válástól, a megfélemlítéstől, valamint a megtorlástól, továbbá a gyógyulásukat elősegítő, megfelelő támogatásban kell részesülniük, és kellő hozzáférést kell biztosítani számukra az igazságszolgáltatáshoz.¹³ Ugyancsak az Irányelv rendelkezik arról, hogy az illetékes hatóságoknak, az áldozatsegítő, illetve a helyreállító igazságszolgáltatási szolgálat által nyújtott tájékoztatást és tanácsokat, amennyire csak lehetséges akár tájékoztatási eszközök segítségével, és az áldozatok számára érthető módon kell nyújtani. Az ilyen tájékoztatást és tanácsokat egyszerű és közérthető nyelven kell nyújtani. *Azt is biztosítani kell továbbá, hogy az áldozat közlését meg tudják érteni az eljárás során. Különös figyelmet kell fordítani az olyan értési vagy közlési nehézségekre, amelyek háttérben valamilyen fogyatékos állapot állhat, például hallássérülés vagy beszédzavar.* A büntetőeljárás során hasonlóképpen figyelembe kell venni az áldozat információközlési képességének korlátozottságát.

Az Irányelv külön is felhívja a figyelmet arra, hogy a fogyatékosággal élő áldozatok esetében nagy arányban fordul elő a másodlagos és ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés, valamint a megtorlás. Különös alapossággal kell eljárni annak megítélése során, hogy az ilyen áldozatok esetében fennáll-e az *ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés és a megtorlás kockázata*, és abból a feltevésből kell kiindulni, hogy ezen áldozatok esetében különleges védelmi intézkedésekre lesz szükség.¹⁴ A kutatások szerint az értelmi sérült emberekkel kapcsolatban külön figyelmet kell fordítani arra, hogy szexuális bántalmazás minden olyan cselekmény, amelynek során értelmi fogyatékos gyermeket vagy felnőttet olyan cselekménybe kényszeríti az elkövető, amelynek értelmét nem fogja fel, amelyhez megalapozottan nem tud hozzájárulni, illetve amely egy másik személy kielégülését szolgálja anélkül, hogy abban ő érzelmileg részt tudna venni.¹⁵

Mindezekre tekintettel még nyilvánvalóbb a Kínzást és más Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (CPT) 24. Általános Jelentésében tett és fentebb már jelzett pontja, mely kifejezetten felhívja az egyes intézeteket a visszaélések, a szexuális és egyéb kizsákmányolás tekintetében való megelőző intézkedések megtételére.

2.3 Jelen ügyben a rendelkezésemre bocsátott nyomozati iratokból *valószínűsíthető* a panaszos fiával történt eseménysor, illetve rekonstruálhatóak a rendőrségi nyomozás egyes cselekményei. A nyomozóhatóság a tényállás felderítése okán elmeorvos szakértő bevonását rendelte el a fogyatékosággal élő sértett és az ugyancsak fogyatékos, lehetséges elkövetőként szóba jöhető személyek meghallgatása során. Az érintettek tekintetében azonban rendelkezésre áll a nyomozati iratok között a bíróság gondnokság alá helyező határozata és az azt megalapozó pszichiáter szakorvosi vélemény. Ugyancsak az iratok között található a cselekményt követő sürgősségi ambuláns lap, mely szerint *friss külsérelmi nyom nem található a panaszos fián*. Az urológiai szakambuláns lapon pedig a vizsgáló orvos leírta, hogy *„a betegről érdemi információ nem nyerhető mentális retardációja miatt”*. A sebészeti ambuláns lap ugyancsak arról tanúskodik, hogy a betegen friss külsérelmi nyom nem látható. A cselekmény napján, több órával az eseményeket követően végzett orvosi vizsgálatok tehát *nem igazolták a szexuális erőszak nyomait*.

A kirendelt pszichiáter igazságügyi szakértő a cselekményt követő csaknem két hónappal későbbi véleményében leírta, hogy a sértett (panaszos fia) *„beszédképtelensége miatt részletes vizsgálata nem végezhető el”*. A fiú személyisége tekintetében azt állapította meg, hogy *„akaratát megfelelően kifejezni nem képes vagy csak alig tudja ezt megtenni”*, továbbá a sérelmére elkövetett cselekmény idején *„akaratnyilvánításra és védekezésre képtelen állapotban volt fenti (gyengeelméjűség, gyermekkori autizmus) betegségei miatt”*. Ugyancsak a pszichiáter állapította meg azt is, hogy *„más személy akaratát értelmezni nem képes”*, valamint hogy *„gyermeki módon aláveti önmagát más személy akaratának”*. A fiú reaktív viselkedés paneljét az édesanya korábban az intézmény dolgozóinak tudomására hozta, mely szerint, ha erőszakos inger éri fiát védekezéskeppen csíp, karmol, rüg. Hasonlóképpen jellemezte a

¹³ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE 9. cikk

¹⁴ Irányelv 21. és 57. cikk

¹⁵ ZOLNAI, (2010) 59. o.

fiút a Komádi Otthon fejlesztő pedagógusa feljegyzésében: „*kiváltó ok nélküli agresszivitás nem figyelhető meg a viselkedésében, de ha számára veszélyhelyzetet észlel, védekezik (cstp és karmol)*”.

A szakirodalom szerint a szociális intézményekben kiemelt szerepe van az abúzus különféle formáinak megelőzésében a *szex-educációnak*. Ennek jelentősége abban áll, hogy az érintettek megfelelő információt, felkészítést kapjanak a szexualitással kapcsolatosan, hogy képesek legyenek felismerni, illetve elhárítani a nem kívánt közeledéseket, védeni magukat a szexuális visszaélésekkel szemben, és ténylegesen képesek legyenek a szakemberek felé történő jelzésre. Ezzel párhuzamosan indokolt a *munkatársak felkészítése és bevonása* is, hogy tudják az érintetteket az önállóságukban, autonómiájuk megélésében támogatni és aktivizálni, képesek legyenek a visszaélésekkel kapcsolatos jelzések kezelésére, a megfelelő bánásmód, illetve a beavatkozások megvalósítására. Ezért is lényeges, hogy hangsúlyt kapjanak az önismeret, önérvényesítés, önállóság fejlesztése, életvezetési ismeretek, kapcsolatrendszerek kialakítása és ápolása, kommunikáció, támogatott döntéshozatal, kapcsolati szférák, együttélés és együttműködés, konfliktuskezelési technikák, váratlan helyzetek kezelése. Az esetek feltárásában és szakszerű kezelésében jelentős lehet, ha a szociális intézmény rendelkezik a visszaélésekkel kapcsolatos jelzések kivizsgálására és a szükséges beavatkozásokra vonatkozó intézményi protokollal, mely tartalmazza a felelősség kérdését, a dokumentációt, a kivizsgálás menetét és körülményeit.¹⁶

Az értelmi fogyatékos személyekkel szemben elkövetett visszaélések (szexuális, fizikai és anyagi egyaránt) körütekintőbb és tudatosabb eljárást kívánnak az egyéb gondozási problémákhoz képest.¹⁷ Ez közös érdeke az intézménynek, a munkáját sokszor egyedül végző gondozónak, és persze a gondozottaknak, akik önmagukat nem tudják megfelelően megvédeni, saját jogaik érvényesítése érdekében fellépni. Az emberi méltósághoz való jog azt is jelenti, hogy az ember nem tekinthető tárgynak. A fogyatékosággal, különösen az értelmi fogyatékosággal élő ember az egyik legkiszolgáltatottabb helyzetű egy zárt intézményi struktúrában, ezért is fontos az őt ért sérelmek alapos, szakszerű kivizsgálása, megelőzendő az esetleges visszaéléseket.

2.4 2018. július 1-én hatályba lépett a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (új Be.). Az új Be. XII. fejezete – figyelemmel a polgári jog szabályaira – meghatározza a büntetőeljárás cselekvőképesség fogalmát. A sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt büntetőeljárás cselekvőképességgel rendelkezik, ha a polgári jog szabályai szerint cselekvőképes, vagy ha a polgári jog szerinti cselekvőképességét ugyan részletesen korlátozták, de az eljárás tárgya, illetve az egyes eljárási cselekmények nem tartoznak abba az ügycsoportba, amelyre nézve őt gondnokság alá helyezték. Az új Be. XIV. fejezete pedig a különleges bánásmód lehetőségét kínálja a fogyatékosággal élő személyeket érintő eljárásokhoz. A *különleges bánásmódot* igénylő személyekkel kapcsolatos rendelkezések alapvetése, hogy az eljárásban eljáró szervek egy induló döntést hozzanak valamennyi olyan esetben, amikor felmerül az egyéniesítés igénye, és ez a döntés egységes szempontrendszeren kell, hogy alapuljon. Amennyiben tehát a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság azt észleli, hogy a büntetőeljárással érintett személy vonatkozásában egyedi, sajátos igények merülnek fel, úgy mindenekelőtt arról kell döntést hozni, hogy az érintett különleges bánásmódot igénylő személy-e. Ennek eldöntését követően nyílik meg az az eszköztendszer, amely az érintett egyedi igényeit a legmegfelelőbb módon képes kezelni.

Az Irányelv – a CRPD-vel konzisztens – alapja és így a különleges bánásmód indokának lényege, hogy az érintett fogyatékos személy eljárási részvétele valamilyen szempontból akadályozott. Az intézményrendszer célja, hogy ezt az akadályt a lehetőségekhez képest kompenzálja. A törvény az

¹⁶ i.m. GAZSI (2015)

¹⁷ Különös nehézséget jelent, ha az elkövető is értelmi fogyatékos személy. Az külön bizonyítási kérdés, hogy az elkövető rendelkezik-e olyan mértékű beszámítási képességgel, amely lehetővé teszi számára, hogy tisztában legyen a cselekményével, annak tilalmával és a jogkövetkezményekkel. (Btk. 17. § és 18. § büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okként szabályozza a kóros elmeállapotot, ami ugyancsak elmeorvos szakértői kérdés)

adminisztratív terhek minimalizálása miatt pedig úgy rendelkezik, hogy a pozitív döntés, akárcsak a különleges bánásmód körébe tartozó egyes intézkedések alkalmazásáról szóló döntés nem igényel határozati formát, a döntés megtestesül magában az intézményrendszer alkalmazásában.

A törvény a különleges bánásmód körébe tartozó egyes intézmények alkalmazásának általános szabályát is meghatározza, amely lényegében a szükségesség, arányosság elvét foglalja magában. Így az egyes intézkedések alkalmazására akkor kerülhet sor, ha az indokolt (szükséges), és olyan mértékben, formában, amely igazodik az alapjául szolgáló akadályozás mértékéhez (arányosság). A különleges bánásmódot igénylő formakényszer minimalizálásával az intézmény rugalmas, az érintett személy és az eljáró bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság együttműködésén alapuló alkalmazását kívánja hangsúlyozni. A különleges bánásmód körébe tartozó egyes eszközök önmagukban is feltételezik az érintettel történő szoros, az igényeit lehetőség szerint figyelembe vevő együttműködést, amely formális eszközökkel nem kikényszeríthető.¹⁸

A különleges bánásmód megállapítására hivatalból, vagy az érintett, továbbá az általános szabályokra figyelemmel az érintett segítőtjének indítványára kerülhet sor. A döntésre egyéni értékelés alapján kerül sor, amelynek tartalmát és formáját más jogszabály határozza meg. Ugyancsak hivatalból vagy indítványra kerülhet sor a különleges bánásmód körébe tartozó egyes intézkedések végrehajtására, intézmények alkalmazására.

Tekintettel arra, hogy a vizsgálat alapjául szolgált események idején még nem volt hatályos a fentebb részletesen bemutatott norma, *a konkrét ügyben jogszabályi felhatalmazás hiányában nem volt elvárható a nyomozás fogyatékos-specifikus lefolytatása*. Jelen ügy ezzel együtt azonban arra világít rá, hogy – noha hozzáférhető volt hazánkban a fogyatékoságtudomány által elért kutatások eredménye – a szociális szakemberek segítő együttműködése nélkül sem akkor, sem az új rendelkezések hatálybalépését követően nem várható jelentős előrelépés. Egy új és előremutató jogi szabályozás, kötelezettség-teremtés akkor tölthető meg tényleges tartalommal, akkor válhat egy zárt intézmény működése kapcsán a mindennapi jogalkalmazás részévé, ezáltal szemléletformálónak, ha annak szakmai háttere, standardjai biztosítottak, ismerete világos elvárás.

A büntetőeljárás során alkalmazható támogató intézménynek (különleges bánásmód) a fogyatékos személyek által vagy sérelmére elkövetett bűncselekmények sikeres felderítéséhez mindeztidáig is *meglehetősen kevés a rendelkezésre álló gyakorlati tapasztalat*. Tanulságos ugyanakkor, hogy a 2017-ben folytatott nyomozás **tanúkihallgatásai során egyik érintett fogyatékos ember meghallgatásakor sem volt jelen a rendőrség egy vagy két tagján, a gondnokon és az érintetten kívül bármely olyan segítő személy (vö. pszichiáter, gyógypedagógus), aki már az első meghallgatás során adekvát információval szolgálhatott volna a cselekmény mibenlétével kapcsolatban, illetve segíthette volna a dokumentumok tanúsága szerint is eleve nehézkes kommunikációt.**

A fogyatékoság számos olyan alapvető kompetencia hiányát jelentheti, ami a CRPD elveinek figyelembevételével pótolható lett volna. Az új Be. a jelen ügy eseményeit követően csaknem egy évvel később hatályba lépett rendelkezése szerinti segítő intézményének bevezetése kapcsán kérdés, hogy az abban a taxatív felsorolt segítői kategóriák közül – különös figyelemmel a támogatói pozícióra – *a fogyatékos-specifikus szakértelem alapján nyújtott segítség melyikbe illeszthető bele.*

¹⁸ Az új Be. 82. § Külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül

a) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy,

b) a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvényben meghatározott fogyatékos személy, és az is, aki ilyennek minősülhet, valamint

c) a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje.

A 82. § alkalmazása szempontjából az érintett aktuális, a büntetőeljárás megindulásakor, illetve a végrehajtott eljárási cselekmény idején fennálló életkora az irányadó. Amennyiben a sértett, vagy a tanú a büntetőeljárás során a tizennyolcadik életévét betölti, úgy a 82. § alapján már nem kötelező a különleges bánásmód alkalmazása, ugyanakkor az általános szabályok alapján természetesen nem kizárt a különleges bánásmód fenntartása.

Mindezek alapján a fogyatékossgal élő személyek tekintetében lényeges tehát a szakértők és a segítő személyek konkrét, fogyatékos-specifikus szakértelme, látásmódja, pl. a különböző fogyatékossg típusokra specializálódott gyógypedagógus, aki a büntetőeljárások során szokásos módon igénybe vett elmeorvos szakértő szakmai feladatainál jóval tágabban, a mentális állapot aktuális státuszának megállapítását meghaladóan tud az egyes cselekmények tekintetében tényleges segítőként részt venni a nyomozásban. *Mindezzel a sértett személy oldalán olyan információkat is képes közvetíteni a hatóság számára, amellyel a fogyatékos embereket, a gyakran feltárhatatlan erőszakos eseményeket elszenvedő áldozatból a büntetőeljárások tárgya helyett annak (aktív) alanyává teheti.*

2.5 A panaszolt esemény olyan cselekmény-sorozatot jelentett, amely az *emberi méltósághoz való jog* érvényesülése tekintetében számos kérdést vet fel, még abban az esetben is, ha a tételes jog normáinak az eljárás egyes elemei megfeleltek. Az ügy kontextusában értelmezhető ugyanis a bentlakásos intézményi rezsim láthatatlan, nem feltétlenül szándékolt és gyakran rejtve maradó mechanizmusa: a lakó az intézményi működés tárgya, a munka eszköze, minden, ami vele történik jobb esetben véletlen, objektív értelemben kódolt. Noha a vizsgálat során számos adat és körülmény a nyomozati iratokból volt megismerhető, a megkeresett szervek válaszaiból is egyértelműen kirajzolódtak azok a nagylétszámú bentlakásos intézményekre jellemző *sajátosságok*, amelyek *rendszerszintű problémákra* vezethetőek vissza. Így a minimumfeltételeknek ugyan megfelelő, de a méltó ellátás biztosítására alkalmatlan dolgozói létszám, ami miatt kétséges a lakók egymás között kialakuló feszültségeinek megelőzése, ezzel pedig az erőszak, az agresszió, vagy csupán az egyszerű tétlen időöltés helyetti értelmes elfoglaltság.

Törvényszerű következmény a vezető abbéli kényszerhelyzete is, hogy *a várólisták virtuálissá válnak a sürgős jelentkezők tekintetében*, továbbá a megfelelő egyénre szabott (egyébiránt törvényi kötelezettség) fejlesztés, gondozás a korlátozott számú szakemberek miatt nehezen teljesíthető. A nyomozati anyag helyszíni fotói alapján megismert lakókörülmények rendkívül szegényesek, igénytelen a tárgyi világa (bútorzat nélküli, fehér vaságyas kórházi termék) az otthonosság látszatát sem keltik. Ápolásra szoruló *betegnek* nevezik a megkérdezettek a súlyosan vagy enyhébb fokban értelmi fogyatékos személyeket. Az iratok között szereplő pszichiátriai szakvélemény, ami egyébként a gondnoksági per szakértői aspektusát jelenti, olyan meghatározó állapotjelzőket tartalmaz, mely során a nembeszélő áldozat által használt egyes szavak másodlagos jelentésének feltárására kísérletet sem tesz. Végül fel kell hívni a figyelmet arra a körülményre, hogy az erőszakos cselekmények elkövetési időpontját követő csaknem *5 óra múlva*, a délutáni műszakban dolgozó gondozók műszakváltása során merült fel, hogy a szakmai protokoll szerint eljárva a feletteseket, majd a hatóságokat is tájékoztassák az eseményekről, akkor, amikor valamennyi „kórterem” ágyneműjét lehúzták, majd együtt ömlesztve kimosták. Mindez szerepet játszott abban, hogy *a bántalmazás ténye bizonyíthatatlanná vált.*

Mindezek alapján megállapítom, hogy a Komádi Otthon az ellátás körülményeivel, az eset vizsgálatával, illetve kezelésével, valamint az ilyen erőszakos események megelőzését tekintve a panaszos fiának emberi méltósághoz való jogával összefüggő visszásságot okozott. Rá kell mutatnom ugyanakkor arra, hogy az ügyben az alapjogi visszásság megállapítása kapcsán a felelősséget árnyalják azok a rendszerszintű kényszerek, mindennapi zárt intézményi működési problémák, akadályok, amire jelentésemben már korábban felhívtam a figyelmet.

Az *AJB-458/2019. számú jelentés* hangsúlyozta, hogy a *kutatások szerint* a bentlakásos intézményi lét ugyan számos kérdésben megoldást jelent a rászoruló személyek hétköznapi élete tekintetében, azonban éppen az ő számukra egyúttal kiszolgáltatott helyzetet teremt, amely az intézményben fennálló normarendszer elfogadására ösztönöz. A nagy létszámú bentlakásos intézmények jelentős része a társadalomtól elzárva, sajátos belső világot, zárt közeget hoz létre, amelyben bürokratikus szabályozott intézményes gyakorlatok határozzák meg a mindennapok valamennyi részletét. A magas ellátotti létszám mellett pedig, a hatékonyság érdekében a feladatok

végrehajítása rutinszerű napi teendők folyamatává fonódik össze, amely során a dolgozó hajlamos az ellátottra, mint a munkavégzés tárgyára tekinteni. A felülről irányított és kialakított mechanizmus üzemszerűvé válik, amely az egyedi igényekre nem vagy kevéssé tud csak reagálni.

A felhívott jelentés kitért arra, hogy a *fogyatékoságtudományi szakirodalom* szerint a fogyatékosággal élő emberek heterogén csoportot alkotnak, különböző képességekkel rendelkeznek az élet szinte minden területén. Az intézménybe való beilleszkedés, a mindennapi feladatoknak való megfelelés kényszere homogenizálja ezt a csoportot, az intézmény nem képes az egyes ember speciális szükségleteire, igényeire, képességeire reflektálni, az adott embernek alkalmas, testreszabott segítséget megadni. Az előre lefektetett szabályoktól eltérő viselkedés, a különbözőség, a változatosság, az egyediesség, az autonómia az intézmény koherens működésének ellenében hatnak. A rendszerbe való betagozódás, az együttélés szabályainak, a teljes gondozás rendszerének elfogadása átformálja a személyiséget, az identitás elvesztéséhez vezethet. Az intézményi ellátás és gondoskodás eredeti célját tekintve biztonságot, védelmet szán a bentlakók számára. Ebben a minden mozzanatában kontrollált, gondozási feladatoknak alárendelt rendszerben sajátos viszonyrendszer alakul ki, mind az intézményben dolgozók és az ellátottak, mind az ellátottak egymás közötti viszonyában.¹⁹

Mindezekre figyelemmel a szakértők szerint valamennyi nagy létszámú bentlakásos intézményben fennáll az *abúzus veszélye*, hiszen a rendszer olyan kiszolgáltatott, alá-fölérendeltségre épülő, hierarchikus viszonyrendszert hoz létre, amely alkalmatlan a kiszolgáltatott csoportok védelmére. Az abúzus olyan hatalommal, pozícióval való visszaélést, bántalmazást jelent, amely több formában létezik (fizikai, szexuális, érzelmi, pénzügyi abúzus), akár egyszerre is megvalósulhat, és amelynek eredménye hátrány, vagy sérülés okozása.²⁰ A fogyatékosággal élő személyek fokozott veszélynek vannak kitéve az áldozattá válás területén, amely kiszolgáltatott helyzetükből, és a bentlakásos intézmények hatalmi jellegéből is adódik. Az otthonokban élő fogyatékos emberek védtelenek: alá vannak rendelve az intézményben kialakult létnek.

A megalázó bánásmód körébe olyan megfélemlítést, alsóbbrendűségi érzetet keltő cselekményeket lehet sorolni, amelyek alkalmasak az érintett személy testi és lelki ellenállásának megtörésére. A megalázó bánásmód tekintetében nem szükséges a testi ráhatás megléte, a lelki szenvedés okozása is elegendő, főleg akkor, ha az érintettet mások előtt durván megalázzák. Jelen ügyben is kiszolgáltatott helyzetben lévő, alacsony érdekérvényesítő képességgel rendelkező emberekről van szó, akik részéről bizonyos helyzetekben előfordulhat inadekvát reakció, amely adott esetben akár a személyzet ellen is irányulhat, azonban a szakma szabályai szerint eljáró, szakképzett gondozóknak felkészültnek kell lenniük az ilyen helyzetek gyors és szakszerű megoldására, és az semmilyen esetben nem eredményezhet fizikai vagy lelki bántalmazást.²¹ A fogyatékosággal élő lakó élete az intézmény falain belül rejtve marad a társadalom elől, és ezzel a saját belső szabályok megszilárdulását, végső soron a jogon kívüliség érzetét és látszatát keltik.²²

Mindebből következően ezúttal is megállapítom, hogy a nagylétszámú bentlakásos szociális intézményi körülmények, azok természeténél fogva és összességében alkalmasak arra, hogy az érintett fogyatékos személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásság gyanúját és bekövetkezésének lehetőségét vessék fel.

¹⁹ VERDES Tamás: „A ház az intézet tulajdona” A totális intézmények lebontásáról, humanizálásáról és modernizálásáról, *Esély* 2009/4, 93-97. o.

²⁰ Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, 2015, *Fogyatékoság és abúzus, Útmutató szolgáltatók számára*, 4-5, 13. o.; Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, 2017, *Abúzusprevenációs érzékenyítő program segítő kiadványa*

²¹ Lásd: AJB-4527/2010. számú jelentés

²² VERDES, (2009) 94. o.

Mindazonáltal a bentlakásos szociális intézmény dolgozóinak munkakörülményei rendkívül fontos minőségi tényezője, indikátora az ellátó rendszernek, hiszen nagymértékben befolyásolják az ellátottakhoz való viszonyt, a velük való bánásmódot. A létszámhiányból fakadó túlterheltség pedig primer meghatározója a gondozás minőségének. Az elégedetlen, frusztrált, (vö. burn out) motiválatlan dolgozók a kiszolgáltatott helyzetben lévő ellátott személyekre vetítik problémáikat, negligálva azok helyzetét, amely végül az ellátott jogainak sérelméhez vezethet. Végül pedig a *circulus vitiosus*²³ jelensége a dolgozó távozásához, a fluktuáció rendkívül nagy arányához, végső soron a szakmai munka ellehetetlenüléséhez vezet.

Összegzés

A jelentés alapjául szolgált panasz rávilágított egy a jogszabályok, a nyomozó hatóság eljárása, a szociális ellátás és a fogyatékossgal élő személyek igényeit és életkörülményeit súlyosan érintő anomáliára. A keretnormát jelentő CRPD, az annak elveit kiemelő Fot. és a speciális életeseeményeket a kriminális térben rendező büntető eljárásjogi szabályok egy, az alapjogok aspektusából eddig ritkán tárgyalt cselekmény okán felmerült problémát tárt az ombudsman elé.

A rendelkezésre álló adatok és információk alapján világossá vált, hogy a fogyatékos személyeket érintő bármilyen jellegű döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért *meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.*²⁴ Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkori lehetőségeivel összhangban.²⁵ Annak megítélése azonban, hogy a tárgyalt események minősítése miképpen történt, és az helyes volt-e nem tartozik az ombudsman reaktív vizsgálati eszköztárába.

A hazai bentlakásos szociális intézmények ellátási körülményeinek jelentősen eltérő minősége, az igények erősödése és a fogyatékossgatudomány erős szakmai elvárásai dinamikus változást idéztek elő a jog- és ellátó rendszerben. A jelenlegi adottságok és kényszerek, így az intézményi várólista, a támogató szolgáltatások korlátozott jelenléte, de legfőképpen a kellő számú és végzettségű, a nehéz munka és bérvizonyok mellett dolgozó szakember hiánya, illetve jelentős fluktuációja ugyancsak aggályokat jelent a fogyatékos emberek életében.

Mindazonáltal az intézményi férőhelykiváltással egy olyan folyamat kezdődött el, amely jelen vizsgálattal érintettek számára is biztosan, de a számos, jelenleg még nagy létszámú intézményben élő fogyatékos személy számára garantálhatja a jövőben az önálló életvitel alapján az emberi jogaik minél teljesebb gyakorlását. Mindamellettt ugyancsak fontos hangsúlyozni, hogy az intézményi férőhely kiváltás folyamatában is biztosítani kell a még nagy létszámú intézményekben élő fogyatékos emberek számára az ápolás-gondozásukhoz szükséges tárgyi és személyi feltételeket, az emberi méltósághoz való joggal összeegyeztethető életkörülményeket.

Magyarország nemzetközi jogi kötelezettsége az intézményi ellátásról a közösségi életvitelt támogató szolgáltatásokra való áttérés. A CRPD *önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról* szóló 19. cikke alapján a részes államok – így hazánk is – elismerik *a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát*, minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek teljes mértékben élvezhessék e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt. Az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak *olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékos emberek képesek*

²³ A fogalom dr. EGERVÁRI ÁGNES a Katolikus Szeretetszolgálat vezetője, a Biatorbágyi Gizella Otthon igazgatójának előadásában hangzott el, 2018 őszén az Emberi Erőforrások Minisztériumában.

²⁴ Fot. 2. § (3)-(4) bekezdés

²⁵ Fot. 2. § (5) bekezdés

lesznek teljesebb életre és a fogyatékoságukból fakadó terheik csökkenthetőek.²⁶ A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek.

Jelen ügyben feltárt események, a nyomozó hatóság és az ügyészség eljárása egyenként, de összességében is arra világított rá, hogy az egyes cselekmények felismerése, a feltárást segítő szociális intézményi protokoll, a nyomozás résztvevőinek fogyatékos-specifikus ismerete, hozzáállása jelentősen elősegítheti a fogyatékosággal élő emberek egyenlő méltóságú személyként való kezelését, de az előnyben részesítés követelményét is minden velük kapcsolatos eljárásban. A formális megközelítésen túl a jogszabályi kötelezettségek komolyan vétele, jogállami eljárási garanciák léte és számonkérése pedig a jogegyenlőség elvét és a megelőzés jelentőségét erősíthetik.

Összhangban tehát a CRPD elveivel a fogyatékos embereknek valójában nem speciális, hanem elsősorban *emberi igényeik* vannak, melyhez a környezetet szükséges igazítani, vagyis alkalmassá tenni arra, hogy *mindenki* számára aránytalan erőfeszítés nélkül megfelelő legyen.

Ami a bentlakásos intézményeken belül megtörténő – jelentős látenciát hordozó – erőszakos cselekményeket illeti, az új Be. 2018. júliusi hatálybalépése, valamint a végrehajtását segítő Korm. rendelet, illetve IM rendelet a jogalkotó reményei szerint is javíthat a fogyatékos embereket áldozatként, sértettként érintő büntetőeljárások megfelelő lefolytatásában, a státusz felismerésében, illetve adott esetben az adekvát következmények tekintetében.

Fontos azonban rámutatni arra, hogy míg az elkövetői oldalt érintő beszámíthatóságot vizsgáló szakértői mechanizmus a büntethetőség megállapítása szempontjából aggálytalan, addig a *sértett számára önmagában nem jelent elegendő biztosítékot az egyébként fontos büntetőeljárás jogi intézmény megalkotása*. A sértettek tekintetében szükséges volna tovább finomítani az eljárásokat segítő szakértői bázist. Az CRPD fentebb felhívott rendelkezései alapján a súlyosan fogyatékos személyek esetében elengedhetetlen olyan további, speciális szakértelemmel rendelkező személy bevonása a büntető eljárás során, aki nem kizárólag a mentális készségeket vizsgálja (ti. az elmeorvos szakértő), hanem a fogyatékos személy képességeinek figyelembevételével a vizsgált bűncselekmény teljes rekonstruálásához segítséget jelent. A jelen ügyben például panaszos nem beszélő fiának a különböző vizsgálatokon sajátos hang/szó/gesztus kommunikációját egy fogyatékos-specifikus képzettséggel rendelkező szakember (pl. gyogyepedagógus) különleges segítőként/szakértőként a nyomozás számára adekvát információkra tudta volna transzponálni.

Jelen ügyben a biztos nem foglalhat állást a tekintetben, hogy az intézményben történt-e szexuális abúzus, ebben az érintett intézmény és a nyomozó hatóság volt jogosult mérlegelni a rendelkezésre álló bizonyítékokat. A rendőrségi nyomozás megszüntetését minden érintett elfogadta, panaszos gyermeke ez idő szerint – 2019 júniusában, majd 2020. januárban küldött tájékoztatás alapján – ismét a Komádi intézményben él, a szülő által preferált Debreceni Fogyatékosokat Ellátó Intézményben továbbra is a várólista 6. helyén szerepel. A Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség megkeresésemre a nyomozás során felmerült hiányosságokat feltárta, és tájékoztatott arról, hogy a bizonyítékok eredeti állapotukban való megőrzése, és biztosítása a nyomozás sikere szempontjából elengedhetetlen. Erre a megyei rendőrfőkapitány útján felhívta az érintett intézmények vezetőit.

Az Ajbt. az ombudsman számára kiemelt feladatként rendeli a fogyatékosággal élő emberek alapjogait érvényesítő jogállami intézményi garanciák működésének segítését, ellenőrzését, a hiányok feltárását. Ennek szellemében a továbbiakban is fokozott figyelemmel kísérem a bentlakásos intézményi ellátást nyújtó szociális intézményekben élő fogyatékos emberek, és az ott dolgozó szociális szakemberek alapvető jogainak érvényesülését, ezzel együtt az intézményi férőhely kiváltás folyamatának megvalósítását.

²⁶ Fot. 2. § (1) bekezdés

Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok jövőbeli megelőzése érdekében

- 1) az Ajbt. 32. § (1) bekezdése értelmében *felkérem* a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Hajdú Bihar Megyei Kirendeltségének vezetőjét, hogy
  - a) fordítson kiemelt figyelmet arra – így konfliktuskezelő protokollok kidolgozásával, további belső szakmai továbbképzések tartásával –, hogy a szexuális bántalmazáshoz hasonló eset a fenntartásában működő intézményekben a jövőben ne fordulhasson elő;
  - b) szakmai továbbképzés megszervezésével tegye lehetővé az intézmények dolgozói számára egy esetleges erőszakos cselekmény, szexuális zaklatás, bántalmazás felismerését, adekvát megítélhetőségét, az ilyenkor teendő intézkedési protokollt, eljárásrendet;
- 2) az Ajbt. 37. §-a alapján *felkérem* az igazságügyi minisztert, hogy a CRPD idézett előírásaira is figyelemmel fontolja meg a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 59. § (1) bekezdésének módosítását, az abban rögzített, a büntetőeljárásban segítőként résztvevő személyek körének kiegészítését egy speciális fogyatékosügyi képzettséggel rendelkező szakember (szakértő és/vagy egyéb segítő) bevonásának lehetőségével.
- 3) az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján *felkérem* az országos rendőrfőkapitányt, hogy ha a rendőrségi eljárás során fogyatékossgal, különösen értelmi fogyatékossgal élő személy bármely, de kiemelten sértetti minőségben érintett, az új Be. vonatkozó rendelkezéseinek keretei közt, a különleges bánásmód elrendelésekor a nyomozást végző rendőri szerv minden esetben – még az igazságügyi elmeorvos szakértő kirendelésének szükségessége esetén is – gondoskodjon fogyatékossgügyi szakértő bevonásáról.

Budapest, 2020. március 3.

Dr. Kozma Ákos
Dr. Kozma Ákos